

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
İŞLETME ENSTİTÜSÜ**

**GÜMRÜK BİRLİĞİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE-
AVRUPA BİRLİĞİ DIŞ TİCARETİNİN ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yavuz KOÇ

**Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası Ticaret
Enstitü Bilim Dalı : Uluslararası Ticaret**

Tez Danışmanı: Dr. Yasin Kerem GÜMÜŞ

EYLÜL-2018

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
İŞLETME ENSTİTÜSÜ




GÜMRÜK BİRLİĞİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE-
AVRUPA BİRLİĞİ DIŞ TİCARETİNİN ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yavuz KOÇ

Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası Ticaret
Enstitü Bilim Dalı : Uluslararası Ticaret

“Bu tez 10/09/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Dr. Yasin Kerem GÜMÜŞ	Basarılı	
Dr. Kemal ÇİFTYILDIZ	Basarılı	
Dr. Esra DİL	BAŞARILI	



SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
İŞLETME ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	YAVUZ KOÇ
Öğrenci Numarası	:	1360Y560004
Enstitü Anabilim Dalı	:	ULUSLARARASI TİCARET
Enstitü Bilim Dalı	:	ULUSLARARASI TİCARET
Programı	:	<input checked="" type="checkbox"/> YÜKSEK LİSANS <input type="checkbox"/> DOKTORA
Tezin Başlığı	:	GÜMRÜK BİRLİĞİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ DIŞ TİCARETİNİN ANALİZİ
Benzerlik Oranı	:	%16

İŞLETME ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

18.09/2018

İmza

Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

...../...../20.....

İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Dr. Yasın Kesem Ömüç

Tarih: 18.09.2018

İmza:

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	iv
ŞEKİL LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
GİRİŞ	1
a. Problem	2
b. Amaç	3
c. Önem	3
d. Yöntem	3
e. Sınırlamalar	4
BÖLÜM 1: EKONOMİK ENTEGRASYON TANIMI VE AŞAMALARI	5
1.1. Ekonomik Bütünleşme Tanımı	5
1.2. Ekonomik Bütünleşmenin Oluşma Sebepleri ve Amaçları	6
1.3. Ekonomik Bütünleşmenin Aşamaları	7
1.3.1. Serbest Ticaret Antlaşmaları	9
1.3.2. Gümrük Birliği	10
1.3.3. Ortak Pazar	10
1.3.4. İktisadi Birlik	11
1.3.5. Tam İktisadi Bütünleşme (Ekonomik/Siyasal/Parasal Birlik)	11
1.4. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun Genişlemesi	12
BÖLÜM 2: TEORİK ANLAMDA GÜMRÜK BİRLİĞİ	15
2.1. Gümrük Birliği Teorisi: Tanım	15
2.1.1. Ticaret Serbestleştirilmesinde Gümrük Birliği Teorisinin İşleyişi	16
2.2. Ekonomik Anlamda Gümrük Birliği Etkileri	20
2.2.1. Gümrük Birliği'nin Statik Etkileri	20
2.2.1.1. Üretim Etkisi	21
2.2.1.2. Tüketim Etkisi	22

2.2.1.3. Ticaret Hadleri Etkisi	23
2.2.2. Gümrük Birliği'nin Dinamik Etkileri	24
2.2.2.1. Rekabet Artış Etkisi	24
2.2.2.2. Ölçek Ekonomileri Etkisi	25
2.2.2.3. Kutuplaşma Etkisi	26
2.2.2.4. Teknolojik İlerleme Etkisi	26
2.2.2.5. Dışsal Ekonomiler Etkisi	27
2.2.2.6. Yatırım Etkisi	27
2.2.2.7. Kaynakların Hareketliliği	27
2.3. Ekonomik Entegrasyonların Başarılı Olma Koşulları	28

BÖLÜM 3: GÜMRÜK BİRLİĞİ'NİN TÜRKİYE EKONOMİSİ VE DIŞ TİCARETİNE ETKİLERİ 29

3.1. Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisi ve Dış Ticaretine Etkilerinin Değerlendirilmesi	30
3.1.1. Gümrük Birliği'nin Türkiye Üzerindeki Statik Etkileri	30
3.1.1.1. Üretim Etkisi	30
3.1.1.2. Tüketim Etkisi	34
3.1.1.3. Ticaret Hadlerine Etkisi	38
3.1.2. Gümrük Birliği'nin Türkiye Üzerindeki Dinamik Etkileri	40
3.1.2.1. Rekabet Etkisi	40
3.1.2.2. Teknolojik Gelişmeye Etkisi	42
3.1.2.3. Yatırımları Özendirme ve Sermaye Etkisi	45
SONUÇ	47
KAYNAKÇA	50
ÖZGEÇMİŞ	56

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
AET	:Avrupa Ekonomi Topluluğu
AKÇT	:Avrupa Kömür-Çelik Topluluğu
APEC	:Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü
ARGE	:Araştırma ve Geliştirme
BEC	:Geniş Ekonomik Kategorilerin Sınıflaması
DSY	:Doğrudan Sermaye Yatırımları
DTÖ	:Dünya Ticaret Örgütü
DYY	:Doğrudan Yabancı Yatırım
EC	:Avrupa Komisyonu
EFTA	:Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi
EURATOM	:Avrupa Savunması
EUROSTAT	:Avrupa Topluluğu İstatistik Ofisi
GB	:Gümrük Birliği
GSMH	:Gayrisafi Milli Hâsıla
ISIC	:Uluslararası Standart Sanayi Sınıflaması
KEİ	:Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü
LAIA	:Latin Amerika Entegrasyon Bölgesi
NAFTA	:Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi
OGT	:Ortak Gümrük Tarifesi
OIC	:İslam Konferansı Örgütü
STA	:Serbest Ticaret Anlaşması
TCMB	:Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TL	:Türk Lirası
TÜİK	:Türkiye İstatistik Kurumu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : Ekonomik Bütünleşme Şekilleri	8
Tablo 2 : Dış Ticaret Göstergeleri (Bin \$)	31
Tablo 3 : Ülke Gruplarına Göre Yıllık İhracat (Milyon \$)	32
Tablo 4 : Ülke Gruplarına Göre Yıllık İthalat (Milyon \$)	33
Tablo 5 : Geniş Ekonomik Grupların Sınıflamasına (BEC) Göre İhracatın Dağılımı (Milyon \$)	35
Tablo 6 : Geniş Ekonomik Grupların Sınıflamasına (BEC) Göre İthalatın Dağılımı (Milyon \$)	36
Tablo 7 : Türk İhracatının İlk 10 Fasılı ve Listelenişi (Milyon \$)	37
Tablo 8 : İhracatın Sektörel Bazlı (ISIC Rev.3) Dağılımı (Milyon \$)	38
Tablo 9 : İthalatın Sektörel Bazlı (ISIC Rev.3) Dağılımı (Milyon \$)	39
Tablo 10 : Sanayi Dallarına Göre Rekabet Güçleri	41
Tablo 11 : Teknolojik Gruplamaya Göre İhracat Değerleri	43
Tablo 12 : Teknolojik Gruplamaya Göre İthalat Değerleri	44
Tablo 13 : 2007-2016 Yılları Arası Türkiye'ye Gelen DSY(Milyon \$)	45

ŞEKİL LİSTESİ

- Şekil 1:** (T) Ülkesinde İthalat Talebinin Oluşumu 17
- Şekil 2:** (Y) Ülkesinde İthalat Talebinin Oluşumu..... 18
- Şekil 3:** (T) Ülkesinin İthalat Talebi..... 19

Tezin Başlığı: Gümrük Birliği Çerçevesinde Türkiye-Avrupa Birliği Dış Ticaretinin Analizi

Tezin Yazarı: Yavuz KOÇ

Danışman: Dr. Yasin Kerem GÜMÜŞ

Kabul Tarihi: 16.08. 2018

Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 56 (tez)

Ana Bilim Dalı: Uluslararası Ticaret

Bilim Dalı: Uluslararası Ticaret

Ülkeler birbirleriyle rekabet edebilmek, üretimlerini artırabilmek ve ticari kapasitelerini yükseltebilmek amacıyla ekonomik entegrasyonlar oluştururlar. İktisadi birlik aşamasına ulaşan ve ilk entegrasyon olan Avrupa Birliği'nin hem çevre ülkelerce hem de dünya üzerindeki etkisi oldukça üst seviyededir. Bu sebeple, Gümrük Birliği'nin ulaştığı ekonomik boyutun Türkiye'ye etkileri doğrudan görülebilmektedir. 1996 yılı itibariyle uygulamaya alınan Gümrük Birliği'nin etkileri hem statik hem de dinamik olarak ayrılmaktadır. Dolayısıyla bu etkiler Türkiye'yi zaman zaman olumlu yönden etkileyip geliştirdiği gibi olumsuz yönleri ile de etkilemektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde ekonomik entegrasyonun oluşumu, sebep ve amaçları ile çeşitleri hakkında bilgi verilerek açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde teorik anlamda Gümrük Birliği'nin yapısının nasıl oluştuğu ve hangi etkileri meydana getirdiği belirtilmiştir. Son kısımda ise Gümrük Birliği'nin kabulünün ardından Türkiye'ye ekonomik etkilerini; statik ve dinamik etkenler altında karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, 1996-2008 yılları arasında pozitif etki görülürken; AB'nin almış olduğu kararlar ve oluşan borç krizi sebebiyle Gümrük Birliği etkisinde dalgalanmalar yaşandığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İhracat, Türkiye, Avrupa Birliği, Gümrük Birliği, Ekonomik Entegrasyon

Title of the Thesis: Turkey-European Union Foreign Trade Analysis in Context of Customs Union	
Author: Yavuz KOÇ	Supervisor: Dr.Yasin Kerem GÜMÜŞ
Date: 16.08.2018	Nu. of pages: vii (pre text) + 56 (main body)
Department: International Trade	Subfield: International Trade
<p>Countries constitute economic integrations with the purpose of competing with each other, raising their manufacturing and improve their commercial capacities. The effect on both nearby countries and world of the European Union which reaches economic union process and becomes the first integration is fairly higher order. Therefore, the effects of economic extent which Customs Unions reach are able to be seen directly on Turkey. The effects of Customs Unions which have applied by years of 1996 divide into both static and dinamic. Hence, these effects affect and improve Turkey positively at times, on the other hand, negative sides also affect.</p> <p>In the first part of the study, the evolution of economic integration is tried to explain by giving information about foundation, purposes and variety of integration. In the second part, theoretically, how the framework of Customs Unions consist of and which effects constitute are indicated. In the final part, after acceptance of Customs Unions, economic effects on Turkey is compared below static and dinamic factors. According to the results obtained, while between 1996-2008, the positive effect is seen, fluctuations under the effect of Customs Unions due to decisions which the European Union take and debt crisis are determined.</p>	
Keywords: Export, Turkey, European Union, Customs Union, Economic Integration	

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'nın sonuçlanmasının üzerine ülkeler hem alınan hasarları onarmak hem de ekonomik düzenlerini geliştirmek için barışçıl ortama geçilmesini istemişlerdir. Özellikle, başlıca Avrupa ülkeleri; Almanya, İtalya, Fransa, Hollanda, Belçika 1958'de Tarife Birliği adı altında yeni bir yapılanma içerisine girmişlerdir. Bunun devamında Gümrük Birliği oluşturularak Avrupa'nın ekonomik gelişimini hızlandırmanın tek yolunun böyle kapsamlı bir yapı ile birleştirilmesi olarak düşünülmüştür.

Bu hareketlilik sürecinde Türkiye, Batı ülkelerinin gelişimini takip ederek ilişkilerini önemli boyutlara taşımıştır. Buradaki amaç; ekonomi ve dış politikada dış dünyayla iletişim halinde olarak iki büyük savaşın etkilerinin tamamen ortadan kaldırılması ve de yeni kurulan bir ülkenin gelişim sürecini hızlandırmaktır. Bu noktada 12 Eylül 1963'te Avrupa Ekonomi Topluluğu ile Ankara Anlaşması imzalanarak ticari açıdan ilerleme kaydedilmiştir. Bir diğer açıdan Türkiye'nin Avrupa'ya girişi için bir fırsat yaratılmış olacaktı. Devam eden süreçte 1 Ocak 1996'da AB ile Türkiye, Gümrük Birliği'ni imzalayarak malların serbest dolaşımını yasallaştırdılar. Bu sayede Avrupa Birliği ile ticaret ilişkileri kuran Türkiye, artık ithalat-ihracat yollarında kota ve tarifeleri kaldırarak önemli bir ticaret ortağı elde etmiştir.

Çalışmada, Ortaklık Konseyi Kararı ile Gümrük Birliği'nin 1996 yılından günümüze kadar geçen sürede Türkiye'ye olumlu veya olumsuz etkileri görülmek istenmektedir. Gümrük Birliği yapılanmasının Türkiye'ye etkisinin tek taraflı mı yoksa karşılıklı bir çıkar doğrultusunda mı gelişimini sürdürdüğü ve de burada meydana gelen etkiler dinamik ve statik etkiler adı altında tutarlı halde açıklanmaya çalışılacaktır.

Çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde; ekonomik bütünleşme tanımı, oluşma sebep-amaçları ve bütünleşme aşamaları detaylı şekilde incelenmiştir. İkinci bölümde; teorik açıdan Gümrük Birliği açıklanmış ve ortaya çıkarmış olduğu ekonomik etkiler dinamik ve statik etkilere bağlı olarak detaylıca belirtilmiştir. Son bölümde ise çalışmanın temelini oluşturan Gümrük Birliği'nin Türkiye-AB dış ticaret üzerine olan etkileri analiz edilmiştir. Çalışma sonunda da Gümrük Birliği kavramının Türkiye'yi

Avrupa Birliği karşısında ekonomik ve dış ticaret bakımından ne denli çıkar sağladığı üzerine fikirler elde edilecektir.

a. Problem

Gümrük Birliği, Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na dâhil olma sürecindeki yapıtaşlarından biridir. 1 Ocak 1996 tarihi itibariyle yürürlüğe giren Gümrük Birliği sonucunda Türkiye Ve AB Sanayi Ürünlerinde Vergileri Ve Diğer Tedbirleri Karşılıklı Olarak Kaldırarak kota ve tarifelere son vermiştir. Ancak üçüncü ölkelerle yapılan anlaşmalara Türkiye'nin dâhil edilmemesi Gümrük Birliği olağan sürecin sancılı geçişine sebep olmuştur. Bu doğrultuda Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki Gümrük Birliği, Türkiye'nin ticaret ve rekabet politikalarını büyük ölçüde etkilemiş ve oluşan yeni fırsatların getirmiş olduğu olumlu ve olumsuz durumların dinamik-statik etkiler çerçevesindeki etkilerin ne gibi sonuçlar doğurduğu araştırılacaktır. Tezin Ana Sorusu şudur; "Gümrük birliğinin Türkiye Avrupa Birliği dış ticareti üzerine etkileri nelerdir?" Bu sorunun cevabına ulaşabilmek için řu alt sorular sorulacaktır:

➤ Gümrük Birliğinin statik etkileri nelerdir?

⇒ Üretim etkisinin Türkiye – AB ihracatı ve ithalatı üzerinde etkisi ne olmuştur?

⇒ Tüketim etkisinin Türkiye – AB ihracatı ve ithalatı üzerinde etkisi ne olmuştur?

⇒ Ticaret hadlerine etkisinin Türkiye – AB ihracatı ve ithalatı üzerinde etkisi ne olmuştur?

➤ Gümrük birliğinin dinamik etkileri nelerdir?

⇒ Rekabet etkisinin Türkiye – AB ihracatı ve ithalatı üzerinde etkisi ne olmuştur?

⇒ Teknolojik gelişmeye etkisinin Türkiye – AB ihracatı ve ithalatı üzerinde etkisi ne olmuştur?

⇒ Yatırımları özendirme ve sermaye etkisinin Türkiye – AB ihracatı ve ithalatı üzerinde etkisi ne olmuştur?

İlgili soruların cevapları tablolar üzerinden açıklanmaya çalışılacaktır.

b. Amaç

Bu araştırmada; ihracat ve ithalatın Gümrük Birliği sonrasında Türkiye açısından etkileri dinamik ve statik açıdan incelenecektir. Burada ticareti belirleyen etkenleri ise, dinamik ve statik etkiler altında; ölçek ekonomileri etkisi, kutuplaşma, ticaret saptırıcı/yaratıcı etki, yatırım etkisi, ticaret hadleri etkisi, kaynak dağılım etkisi gibi başlıklar değerlendirmeye alınacaktır. Böylece bu Gümrük Birliği'nin uygulamaya alınmasının ardından Türkiye'nin gelişimindeki sürecin ne kadar verimli, rekabet düzeyi hangi seviyede ve ticari boyutta değerlerin yeterli aşamada olup olmadığı karşılaştırmalı analiz ile açıklanması amaçlanmıştır.

c. nem

Avrupa Birliği, Türkiye'nin Gümrük Birliği itibariyle en büyük ticaret ortağı haline gelmiş ve yıllar içerisinde rekabet edilebilir düzeye ulaşmıştır. Ancak Gümrük Birliği'nin günümüz itibariyle Türkiye'nin ekonomisine ve ticaretine etkilerinin olumlu/olumsuz sonuçlarının ne denli gerçekleştiğinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda alternatif ticaret çeşitliliği ve entegrasyon oluşumları meydana getirilerek ticari büyüme sürdürülebilir kılınmalıdır. Özellikle araştırmanın analizinde hangi sektörlerde ihracat-ithalat değerleri, AB'den gerçekleşen sermaye yatırımları, teknolojik gelişimin hangi düzeyde olduğu gibi birtakım kapsamlarının belirtilmesi konusunda önem taşımaktadır.

d. Yöntem

Çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde; ekonomik bütünleşme tanımı, oluşma sebep-amaçları ve bütünleşme aşamaları detaylı şekilde incelenmiştir. İkinci bölümde; teorik açıdan Gümrük Birliği açıklanmış ve ortaya çıkarmış olduğu ekonomik etkiler dinamik ve statik etkilere bağlı olarak detaylıca belirtilmiştir. Son bölümde ise çalışmanın temelini oluşturan Gümrük Birliği'nin Türkiye-AB dış ticaret üzerine olan etkileri analiz edilmiştir. Çalışma sonunda da Gümrük Birliği kavramının Türkiye'yi Avrupa Birliği karşısında ekonomik ve dış ticaret bakımından ne denli çıkar sağladığı üzerine fikirler elde edilecektir.

Çalışmada öncelikli olarak TÜİK, TCMB, EUROSAT, Dünya Bankası verileri kullanılarak ihracat-ithalat ve diğer alt başlıklar bu veri tabanlarından oluşturulmuştur. Tanımlanamayan veya açıklama eksikliği görülen noktalarda ise Ekonomi ve AB Bakanlıkları verileri kullanılmıştır. Elde edilen tüm veriler analiz edilerek tezin temel sorusu açıklanmaya çalışılmıştır.

e. Sınırlamalar

Dinamik ve statik etkileri oluşturan kavramlar oldukça geniş olması sebebiyle ihracat ve ithalata etki eden birçok etken bulunmaktadır. Bu çalışmada Gümrük Birliği'nin Türkiye üzerindeki dinamik-statik etkilerini değerlendirmeye almak için; yabancı sermaye, ihracat, ithalat, rekabet analizi, teknolojik gruplama gibi veriler oluşturulmuştur. Bunun yanında analizdeki bu veriler 1996-2017 yıllarına ait olan aylık ve yıllık veri setlerinden oluşacaktır.

BÖLÜM 1: EKONOMİK ENTEGRASYON TANIMI VE AŞAMALARI

1.1. EKONOMİK BÜTÜNLEŞME TANIMI

Ekonomik bütünleşme; en alt seviyeden en üst seviyeye kadar ticaret engellerinin tamamen kaldırılması, ülke içinde faktör hareketlerinin serbestleştirilmesi, ülkedeki ekonomik politikaların birlik bütününe yakınlaştırılması ve bunların tümüyle entegre olma sürecidir (Balassa, 1976: 17).

Burada sözü geçen belli bölgede bulunan ülkeler, birbirleri arasındaki ekonomik faaliyetleri serbest kılarak üretimdeki fiyatları dengelemek istemeleriyle ekonomik entegrasyon gerçekleştirmektedirler.. Bir diğer ifade ile mikro açıdan ülkelerin kendi aralarında gümrük birliği oluşturmaları ve vergilerin buna uygun düzenlenmesi iken makro boyutta üretim unsurlarını da kapsamaktadır ki buna emek-sermaye faktörlerinin serbest hareketliliği de dâhildir.

Uluslararası ekonomik entegrasyonun ekonomik anlamdaki temel amacı üyelerin refah seviyelerini arttırmakken, siyasi amacı olarak üye ülkeler arasındaki askeri çatışmaları önlemek ve üçüncü ülkelere ve bloklara karşı masada daha güçlü olabilmektir (Demirhan, 1995:76).

Bu tür birlikler piyasa hacminin ve verimliliğin artması, ölçek ekonomisinden yararlanmak, teknoloji ve rekabet artışı gibi faydaları dolayısıyla tercih edilmektedirler (Seyidoğlu, 2003:216). Ekonomik entegrasyonların tarife indirimleri, ticaret politikalarının uyumlaştırılması gibi birçok çeşidi bulunmaktadır (Dura, 2003: 5).

Entegrasyon süreciyle beraber üye ülkeler için en başarılı sonuç verecek uygulama olan ticaretin serbestleştirilmesi tüm ülkelerin refahını arttıracak gibi ülkelerin ekonomi politikalarını da olumlu etkileyecektir. Bu ise iktisadi birleşmenin getirdiği gümrük birliği anlaşmaları ile belirli koşullarda ithalat kısıtlamalarının toplumsal refahı artırması veya ithalat kısıtlamalarının kaldırılması yoluyla gerçekleşmektedir.

Kısacası bu teoride piyasa aksaklıkları giderilmesi amaçlanmakla beraber, diğer durumlarda da en doğru ve en uygun politikanın uygulanması beklenmektedir.

Genel anlamda ekonomik entegrasyon ve bütünleşme kavramı temelinde ortak amaçlar uğruna iş bölümlerine dayalıdır. Sürekli serbest üretim faktörlerine dayalı olması ise bölge dışında kalan ülkelere karşı ortak politika altında hareket etmesini gerektirmektedir. Öte yandan bu iktisadi birleşmenin başarısı ve sürekliliği de birliğin koordinasyonuna bağlıdır. Çünkü tarife ve kota gibi engeller ticari politikalarından kaldırıldığı takdirde, hem rekabet kuralları hem de dış ticaret politikalarının tanımlanması daha net olmaktadır.

1.2. EKONOMİK BÜTÜNLEŞMENİN OLUŞMA SEBEPLERİ VE AMAÇLARI

Entegrasyon hareketleri gerçek anlamda ilk olarak II. Dünya Savaşı'nın ardından başlamıştır. Küreselleşme ile birlikte hız kazanan bu akım 1980 sonrasında dünya ticaretinde önemli bir yer edinmiştir. Gelişen ülke ekonomileri, artan rekabet düzeyi bölgesel ekonomik entegrasyonların güç kazanmasına neden olmuştur. Özellikle, ülkelerin birbirleriyle çatışmak yerine diğer ülkelere karşı beraber hareket ederek güç oluşturmak istemeleri ekonomik entegrasyonun oluşma sebeplerinden en önemlisidir.

Ekonomik Entegrasyonun sebepleri üç başlık altında toplanabilir (İncekara, 1995: 63-64):

- 1- Üretim kapasitelerini ve dolayısıyla verimliliklerini ve ulusal refahı arttırmak,
- 2-Üçüncü ülke ve bloklar karşısında pazarlık güçlerini arttırmak,
- 3-Bölgesel güçler arasında çıkar çatışmalarını önlemek ve ortak hareket etme güdüsü.

Bu sebepler doğrultusunda ekonomik entegrasyonu hedefleyen ülkelerin ekonomik çıkarlarını düşünerek hareket ettikleri görülmektedir. Öyle ki güçlü bir birlikte yer almayı ve yalnız kalmamayı düşünen ülkeler ulusal güvenliklerini de bu yapıya bağlamaktadır. Ancak ülkelerin entegrasyon sürecinde ülkeler arasındaki ekonomik büyüme ve gelişmişlik düzeyindeki farklılıklar etkili olmaktadır. Entegre olan bloklarda gelişmiş ülkeler olabildiği gibi sanayileşmemiş veya

geleneksel ekonomi anlayışına bağlı olan ülkelerde mevcut bulunmaktadır. Bu da ülkelerin entegrasyonunda birtakım sorunlar yaratmaktadır.

Gelişmiş ülkelerin ekonomik entegrasyonunda; birbirlerine karşı başta rekabete dayalı ekonomi sunmuş olmasına rağmen potansiyel açıdan tamamlayıcı olmaları iktisadi birleşmenin başarısını da artırmaktadır. Bu ülkeler, ayrı ayrı farklı bir üretim faktöründe uzmanlaşma sağlayarak, piyasalarını geliştirerek, teknolojik gelişimi sürdürerek, pazar gücünü uluslararası düzeyde yükselterek hedeflerin başarılmasını daha da kolaylaştırmaktadır. Bunların aksine gelişmekte olan ülkelerde iktisadi bütünleşme ile sanayileşme hızlanır, iç pazar gelişir ve yeni endüstriler kurulur, üretimde süreklilik sağlanarak ekonomik büyümede gelişim sağlanmaktadır. Ekonomik entegrasyon hareketlerine örnek olarak (İyibozkurt, 1995: 208); EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi) ve NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi), AB, APEC (Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü), KEİ (Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü) ve OIC (İslam Konferansı Örgütü) sayılabilir.

1.3. EKONOMİK BÜTÜNLEŞMENİN AŞAMALARI

Ekonomik bütünleşmeler ise, aynı ülke içindeki ayrı bölgelerin bir araya gelmesi, ayrı ülkelerin bir araya gelerek bölgesel bir birlik oluşturmaları, ayrı bölgesel grupların siyasi bir güç oluşturma amacıyla bir araya gelmesi ile oluşturdukları “dünya bütünleşmesi” şekillerinde olabilir (Karaman, 2006:3).

Ekonomik bütünleşme şekilleri ve özellikleri Tablo 1’de gösterilmiştir

Tablo 1
Ekonomik Bütünleşme Şekilleri

Ekonomik Bütünleşme Aşamaları	Üyeler Arası Serbest Ticaret	Ortalama Gümrük Tarifesi	Üretim Faktörlerinin Serbest Dolaşımı	Ekonomi Politikalarında Uyum
Serbest Ticaret Anlaşmaları	Var	Yok	Yok	Yok
Gümrük Birliği	Var	Var	Yok	Yok
Ortak Pazar	Var	Var	Var	Yok
İktisadi Birlik	Var	Var	Var	Yok
Ekonomik ve Parasal Birlik	Var	Var	Var	Var

* Yalçınkaya (1997)

Balassa (1961), ekonomik entegrasyonlar konusunu en güçsüz seviyeden en güçlü olana doğru derecelendirerek açıklamıştır. Balassa'ya göre, ticaret engelleyici unsurların ortadan kalktığı, üretim faktörleri serbestliğinin sağlandığı, para ve ekonomik politikaların düzenlendiği ve de tüm bu konuların birleştiği ayrı entegrasyon çeşitleri bulunmaktadır. Bu bütünleşmeler beş ayrı grupta toplanmaktadır:

- a.) Serbest Ticaret Anlaşmaları
- b.) Gümrük Birliği
- c.) Ortak Pazar
- d.) İktisadi Birlik
- e.) Tam İktisadi Bütünleşme (Ekonomik/Siyasi/Parasal Birlik)

Ayrıca, bu çeşitlilik, bütünleşmenin sadece ülkeler için bir ekonomik biçimden ibaret olmadığını ve bu süreci oluşturan aşamaları belirtmektedir. Ekonomik bütünleşmenin ilk üç bölümü diğer aşamalara nazaran daha önemli sayılmaktadır.

1.3.1 Serbest Ticaret Antlaşmaları

İçerik bakımından en sınırlı ekonomik işbirliği çeşidi olan “Tercihli Ticaret Antlaşmaları”, antlaşma taraflarının tek taraflı ya da karşılıklı olarak belirledikleri mallar üzerinde gümrük tarifelerinde indirim yapması şeklinde gerçekleşir (Seyidoğlu, 2001: 205).

Serbest ticaret antlaşmalarındaki genel amaç, üye ülkelerin aralarındaki ticareti serbestleştirmesiyle beraber kendi mal ve hizmetlerini ortak pazarda sunmasıdır. Ticaret sınırlamaları sadece üye ülkelere karşı kaldırılmıştır. Serbest ticaret antlaşmalarında, üye ülkeler arasındaki gümrük vergilerinin kaldırılması, ancak anlaşmanın dışında kalan ülkelere karşı her ülkenin önceden uyguladığı özel gümrük tarifesinin kullanılması söz konusudur (Yiğit, 2003: 9).

Ülkeler arasında serbest ticaret antlaşmaları genellikle aşağıdaki amaçlarla yapılmaktadır (Mujezinoviç, 2006:14):

- Dış ticaretin hacmini artırılması, taraflar arasında ekonomik ve ticari işbirliğin geliştirilmesi;
- Yeni pazarlara girilmesi;
- Partner ülkelerin sanayi girdilerinin maliyetlerinin düşürülmesi ve fiyat açısından rekabet gücünün artırılması
- Ticaretteki engellerin kaldırılması ile dünya ticaretinin ahenkli gelişmesi.

Bunun yanında serbest ticaret antlaşması uygulamasında birtakım olumsuzluklarda mevcuttur. Özellikle üye ülkelerin dış ülkelere uygulamış oldukları kota ve tarifler dış ticareti oldukça zorlamıştır. Nitekim bu ülkelere ihraç mal sağlayacak olan birlik dışındaki ülke ihracatçısı, ilk olarak bu malları diğer düşük gümrüklü ülkede düşük maliyetle karşıladıktan sonra asıl gönderilmesi hedeflenen üye ülkeye göndermektedir. Bu da ticaret akımlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Öyle ki bunu engelleyebilmek adına bölgede dolaşan malların giriş-çıkışlarının kayıt tutulduğu belgeler oluşturulmuştur.

1.3.2. Gümrük Birliği

Gümrük Birliği, birliğe üye olan tarafların birbirlerine karşı her türlü gümrük önlemlerini kaldırdıkları ve üçüncü ülkelere karşı ortak tedbirler uyguladıkları bir entegrasyon çeşididir.

Avrupa Ekonomi Topluluğu, Gümrük Birliği açısından en önemli örneklerin başında gelmektedir. Gümrük birliği, serbest ticaret bölgesinin bir üst aşamasıdır. Bu noktada üye ülkeler arasında tarife-kota sınırlamalarını kaldırmakla beraber dış ülkelere de ortak gümrük tarifesi uygulamaktadır. Gümrük birliği, serbest ticaret bölgesindeki şartlara ek olarak birliğe üye ülkelerin serbestleştirilmiş dış ticaret politikalarını sınırlamaktadır. Genel anlamda üretim faktörlerinde hareket serbestliği olmamasının yanında sanayi malları ticaretinde bütünleşme görölmektedir. Bu sayede tüketiciler açısından görölen avantajlar; malların fiyatlarının düşmesi ve kalitesinin artması iken üretici için ise yatırım imkânlarının olduğu, geniş ve ortak bir pazarın parçası olmasıdır.

Gümrük Birliği, tarih boyunca en çok kullanılmış bütünleşme şeklidir. Özellikle 19.yy'de yerli sanayileri koruma amaçlı kurulan Alman gümrük birlikleri ve 1957'deki AET en önemli örneklerdendir. Bu doğrultuda, Avrupa Ekonomi Topluluğu güçlü bir gümrük birliği yapısıdır. Dolayısıyla burada yaşanan tüm gelişmeler doğrudan gümrük birliğinin de genişlemesine ve gelişmesine neden olmuştur.

1.3.3. Ortak Pazar

Bir sonraki aşama olan “Ortak Pazar” ise, diğer entegrasyon çeşitlerinin özelliklerine ilave olarak emek ve sermayenin serbest hareket etmesi ile daha geniş bir bütünleşme türüdür (Yiğit, 2003: 10). Bu aşamada Gümrük Birliğinin ortaya çıkmasının ardından birliğe üye ülkeler arasında emek, sermaye gibi üretim faktörlerinin dolaşımı birlik içinde serbest halde gerçekleşmektedir.

Ortak Pazar'da mal, sermaye, hizmet ve kişilerin serbest dolaşmaları temel alınmıştır. Bu doğrultuda üretim faktörlerindeki serbestlik diğer bütünleşme çeşitlerinden farklılığını ortaya koymaktadır. Böylece üye ülkelere girişimciler rahatlıkla yatırım yapabilecek düzeye geldikleri gibi karşılığında hizmet ve mal da hak edebilmektedirler. Ortak Pazar'da söz konusu engeller kaldırılıp yerine gerekli sınır kontrollerinin sağlanması, kişilerin çalışma veya oturma izni gibi hizmetlerde bulunulması, göç politikalarında uyum getirilmesi, kamusal hizmet alanlarının genişletilmesi, yabancı üretim faktörlerinin girişinin kolaylaştırılması gibi düzenlemeler getirilmektedir.

1.3.4. İktisadi Birlik

İktisadi birlik ise ülkelerin ulusal para, maliye ve sosyo-ekonomik politikalarını da uyumlaştırdıkları daha ileri düzey bir bütünleşme çeşididir (Ertürk, 2006: 58). Ekonomik bütünleşmenin devamında üye ülke ekonomileri iktisadi birlik aşamasında tamamen bütünleşmiştir. Bu aşamada oluşturulan politikaların uyumlaştırılması gerekmektedir. Yani iktisadi birlik, üye ülkelerin yapısal sorunlarını çözülebileceği gibi, makroekonomik politikalar düzenlenebilecek, çevre sorunları gibi dış ülkeleri de etkileyen alanlar dikkate alınacak, araştırma-geliştirmeye yönelik atılımların oluşturabilecek ve eşitsiz dağılımı minimuma indirerek gelir dağılımına yeni bir boyut kazandırılabilir bir süreç olarak kabul edilmektedir.

1.3.5. Tam İktisadi Bütünleşme (Ekonomik/Siyasi/Parasal Birlik)

Birliğe üye ülkelerin para ve maliye politikalarını düzenlemeleri, ekonomik açıdan merkezi yönetime yol açacaktır. Bunun sonucunda ise birlik; ekonomide olduğu gibi güvenlik, savunma gibi konularda da birlikte hareket etmeye başlamaktadır.

Tam iktisadi bütünleşme aşamasında ise finans piyasasının işlevleri bağımsız kurumlara bırakılmaktadır. Makroekonomi düzeyinde tek seslilik, ortak para birimine geçiş, bağımsız merkez bankasının kurulması ve ülkelerin tek başlarına bağımsız bir şekilde para ve faiz politikası yürütmesinin imkânsızlaşması temel özelliklerdendir (Tekeli ve İlkin, 1993:23).

1.4. AVRUPA EKONOMİK TOPLULUĞU'NUN GENİŞLEMESİ

13. yüzyıldan bu yana fikri olarak var olan Avrupa'da bütünleşme 19. yy sonlarından itibaren uygulamaya konmuştur. Zaman içerisinde kurulan bu birlikler gerek dönemin getirdiği sorunlar gerekse de çıkan savaşlar yüzünden ertelenmek zorunda kalmıştır. Özellikle 1870-1945 yılları arasında Fransa- Batı Almanya savaşları bu birliklerin oluşturulmasının önüne geçmiştir. Fakat Avrupa'nın ve Dünyanın gördüğü en büyük savaşlar olan birinci ve ikinci dünya savaşları sonrası Avrupalılar bu çatışmaların önüne geçmenin tek yolunun birlik olduğunun tekrar farkına vardılar ve bu sefer bu yönde harekete geçtirdiler.

İkinci Dünya Savaşı bitiminde, Avrupa'da kalıcı bir barış ortamı oluşturmak için Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman, Jean Monnet'in oluşturmuş olduğu tasarıya uygun şekilde 9 Mayıs 1950'de Avrupa Devletlerini, kömür ve çelik üretimindeki kararları uluslar üstü bir kuruma devretmeye çalışmıştır. Böylece, Schuman Deklarasyon Bildirgesine göre, Avrupa devletleri arasında barışın tekrar gelebilmesi için Fransa ve Batı Almanya'nın siyasi ilişkilerinin düzelmesi gerektiği savunuluyordu. Bunu da ortak ticari yolla çözmeye çalıştılar ve kömür-çelik üretimini ortak sağlayarak diğer Avrupa devletlerinin katılması amaçlanmıştır. Schuman Planı esas alınarak yapılan görüşmeler sonucunda, Topluluk; Federal Almanya, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Belçika ve Fransa arasında 18 Nisan 1951 tarihinde Paris'te bir antlaşma imzalanmıştır (Berksoy-Işık 2006:17). Bu anlaşmayla AKÇT; Avrupa'da savaş sonrası sorunları çözmek, sahip olunan endüstri alanlarını kullanarak savaş oluşumunun önüne geçmeyi hedeflemiştir. Ancak bu anlaşmanın asıl önemli kısmı, anlaşmayı imzalayan ülkelerin kendi güçlerinden feragat ederek uluslar üstü bir kuruma yönetim ve denetimi devretmeleri olmuştur. Çünkü gerçekleşen bu olaylar sonucunda Avrupa Birliği'nin temel adımları atılmıştır.

AKÇT'nin kurulmasından sonra AKÇT'ye taraf olan ülkeler; ekonomik bütünleşmeyi gerçekleştirmeden siyasi bütünleşme çabalarının başarısızlığa uğrayacağını anlamışlar ve bu doğrultuda ekonomik bütünleşme çabaları yoğunluk kazanmıştır (Bozkurt-Özcan-Göktaş, 2004:17-18).

Bunun üzerine ekonomik entegrasyon oluşturabilmek adına belli alanlarda stratejik planlamalar yapıldı ve 25 Mart 1957’de AKÇT’ye üye olan 6 ülke İtalya’da Roma Antlaşmasını imzaladılar. AKÇT’nin ardından Avrupa’da bütünleşme çabaları durmamıştır. Nitekim 1952 yılında Messina, İtalya’da bir araya gelen AKÇT dışişleri bakanları bir “Beyen Planı” imzalamışlardır. Yazarın adı ile anılan bu plan ortak pazar fikrinin en küçük modelini ortaya koymuştur. 1956-57’de ise aynı komite çok önemli çatisal hazırlıklar yaparak, Avrupa Ekonomik Topluluğu (European Economic Community-AET)’nin ve EURATOM (Avrupa Savunması) ile ilgili kurumların ortaya çıkmasını sağlamıştır (Akgönenç, 2010:25).

AET’nin kurulmasıyla Avrupa bütünleşmesi ekonomik bütünleşme olarak şekillendi (Delanty, 2004:173). 1965 Füzyon Antlaşması (Birleşme Anlaşması) ile (Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu) tek bir çatı altında birleştirildiler.

Genişleme ve derinleşme dalgaları ile 1980’lere gelindiğinde etkin bütünleşmenin tarife ve kotaları indirmekten daha fazlasını gerektirdiği gözlenmiştir. Tarife dışı engellerin de malların, hizmetlerin, yatırımların ve fikirlerin serbest dolaşımına engel teşkil ettiği dolayısı ile bu engellerin kaldırılması için geniş çaplı önlemlerin ve düzenlemelerin yapılması gereği doğmuştur. Buna örnek olarak yine AB’nin Tek Pazar programının gelişim süreci gösterilebilir (Balkır, 2010:119). Avrupa Birliği’ni büyük ölçüde etkileyen süreçteki anlaşma da 17-28 Şubat 1986 tarihli Avrupa Tek Senedi’dir. 29-30 Haziran 1987’de Brüksel’de yapılan Avrupa Konseyi Zirvesi’nde; ATS ile ilgili bildirim çeşitli yönleri ele alındıktan sonra 1 Temmuz 1987 tarihinde Avrupa Tek Senedi yürürlüğe girdi (Tatoğlu, 2006:25). Yapılan değişiklik ve düzenlemeler ise; iç pazarın kurulması, ortak pazar kavramının yeniden şekillendirilmesi, parlamento yetkilerinin artırılması, birçok konuda devletlerin işbirliğine yönlendirilmesi üzerine gerçekleştirilmiştir.

14 Haziran 1985’te beş ülkenin imzaladığı ve günümüzde yirmi altı üyeye ulaşan Schengen Anlaşması'yla anlaşmaya taraf olan ülkeler arasında sınırlar kaldırılmıştır.

Ekonomik bütünleşmenin en son aşaması ise Maastricht Anlaşması ile gerçekleşmiştir. Avrupa Birliği'nin kurulduğu bu anlaşma ile Birlik üç temel sütun üzerine inşa edilmiştir. Bu sütunlar Ekonomik ve Parasal Birlik, Ortak Güvenlik ve Dış Politika ile İçişleri ve Hukuk alanında işbirliğidir. Bu anlaşmanın özelliği, üç ayrı topluluğu ve iki farklı kurumu Avrupa Birliği çatısı altında birleştirmesidir. Öte yandan dikkat edilmesi gereken önemli nokta ise bu toplulukların varlıklarını korumaya devam edilmiş olmasıdır.

Son olarak 1999 yılında 'Euro'nun bölgedeki para birimi olarak kabul edilmesiyle beraber Ortak Para Birimi alanı oluşturulmuştur. Ortak para biriminin kullanılması ekonomik bütünleşmesi için oldukça önemli bir adımdır. Çünkü ulusal yetkiler bir üst otoriteye devredilerek ulusal para yerine ortak para kabul edilmiştir. 2007 yılı sonrasında her ne kadar ortak para birimi kullanan üye ülkeler ekonomik sıkıntılar ve mali krizler atlatsa da Euro'nun sisteme dâhil olması Avrupa Birliği'nin dönüm noktalarından biri olarak görülmektedir.

BÖLÜM 2: TEORİK ANLAMDA GÜMRÜK BİRLİĞİ

2.1. GÜMRÜK BİRLİĞİ TEORİSİ: TANIM

II. Dünya Savaşı'nın ardından ülkeler arası yaygınlaşan korumacılığın önüne geçebilmek adına Gümrük Tarifeleri Ve Ticaret Genel Antlaşması, gümrük birliklerinin ticareti serbestleştiren önemli bir iktisadi uygulama olduğunu belirtmiştir. J.Viner, H.Giersch, M.Bye gibi önemli iktisatçılar da uluslararası ticaretin düzenlenmesi konusunda yeni fikirler üreterek optimum bazda küresel ekonomiye ulaşılabileceğini ifade etmişlerdir. Özellikle Viner (1950), gümrük birliğinin belirli şartları olması gerektiğini; birliğe üye ülkelerin gümrük kısıtlamalarını kaldırması, dış ülkelere ortak gümrük tarifesinin uygulanması ve elde edilen gümrük gelirlerinin eşit bir şekilde dağıtılmasını dile getirerek çalışmasıyla gümrük birliği teorisinin öncüsü haline gelmiştir. Ancak, Viner'in analizinde malların talep ve arzlarının esnekliklerini arka planda bırakarak üretime yoğunlaşmasıyla oluşan boşlukları devamında J.E.Meade (1955 ve 1961), F.Gehrels (1957 ve 1978), M.Michaely (1965 ve 1975) çalışmalarıyla geliştirmişlerdir. Meade çalışmalarına ikame etkisini ekleyerek üretim bazlı olan Viner varsayımına tüketim kavramını da getirmiştir. Gehrels ise Meade'nin oluşturduğu tüketim analizine kaynak hareketliliğinin etkisini eklemiştir. Johnson ise maliyet azaltıcı etkileri inceleyerek birlik dışından ithal edilebilecek olan malın ithalata olan talebi artıracığını belirtmiştir. Michaely ise kayıtsızlık eğrilerini kullanarak üç farklı etkiyi (saptırıcı etki, maliyet, getiri) analiz etmiştir. Elde edilen çalışmaların ardından 1970 ve sonrasında, gümrük birliği teorisi konusunda bölgesel bütünleşme, ölçek ekonomileri, gümrük dışı tarifeler gibi analizler yapılmaya devam edilmiştir.

İktisatçıların çoğunluğu, iktisadi bütünleşme türlerinin önemli kısmını gümrük birliği teorisinin oluşturduğunu ileri sürmektedir. Gümrük birliği günümüzde kullanılan ve ulus devletleri açısından oldukça önemli kazançları sağlayan en geçerli entegrasyon biçimidir.

Gümrük birliği, taraf ülkelerin her türlü gümrük kısıtlamasını kaldırdığı ve üçüncü ülkelere karşı ortak bir tarife uyguladığı ekonomik entegrasyon biçimidir. (Bahçekapılı, 2006:25). Bu bağlamda üye ülkeler ticareti engelleyen etkenleri ortadan kaldırırken bir

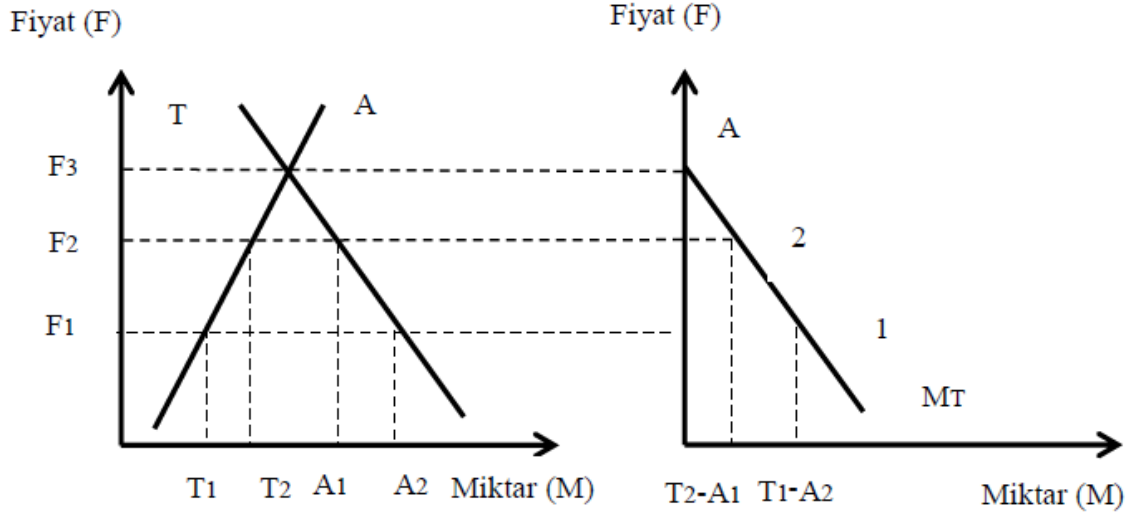
yandan da dış ülkelere karşı da ortak gümrük tarifesi uygulamaktadır. Bunun getirisi ise gümrük birliği içerisinde serbest ticaretin sağlanması ve birlik dışında yer alan ülkelere korumacı politikaların uygulanmasıdır. Öte yandan üçüncü ülkelere ithal edilen mallar ise gümrük vergileri karşılandıktan sonra serbest dolaşıma girmektedir. Ortak gümrük tarifesi dışında birlik içerisinde; üçüncü ülkelere getirilen gümrük vergisi, fon, kota, koruyucu engel veya her türlü kısıtlamayı uygulayamazlar.

2.1.1. Ticaret Serbestleştirilmesinde Gümrük Birliği Teorisinin İşleyişi

Gümrük Birliği teorisinde korumacılık kavramı endüstriler açısından önemli bir yer tutmaktadır. Burada ithalat sektörünün kısıtlayıcı kalemlerle korunma gücü o ülke veya sektörün dış piyasadaki rekabet edilebilirliğini yansıtmaktadır. Özellikle dış ticaret politikasında önemli araçlardan biri olan gümrük vergisi ise uygulanan ülkede vergi gelir artışı sağlamanın yanı sıra yine aynı şekilde rekabet edilebilirlik gücünü de göstermektedir. Bu doğrultuda gümrük vergisi sistemi; mikro ve makroekonomik düzeyde hem ülke ekonomisini hem de endüstriyel gelişimi etkilemektedir.

Aynı zamanda gümrük birliği teorisine göre; tarifeli ve tarifersiz serbest ticaret anlaşmasıyla malların arz ve talepleri de farklı olduğu görülmektedir. Serbest ticaret anlaşmasında taraflar bir malın uluslararası ticareti esnasında belirli bir gümrük vergisi uygulamasının olmaması halinde, iki ülkede de bu malın arz ve talep eğrileri piyasa fiyatına göre hareket etmektedir.

Yukarıda belirtilen malın, (T) ülkesinde ithalat talebini ve aynı zamanda (Y) ülkesi için ise ihracat arzını ifade ettiğini varsayarak (T) ülkesinin ithalat talebine dair eşitlik oluşturabiliriz:

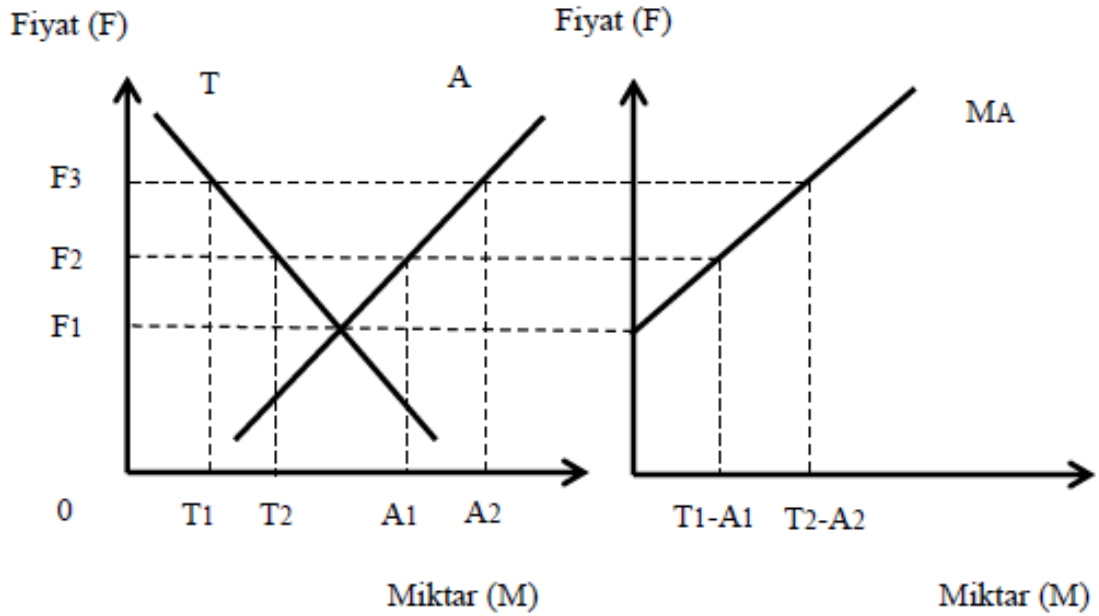


MT: (T) ülkesi için ithalat talep eğrisi

Şekil 1: (T) Ülkesinde İthalat Talebinin Oluşumu

Şekil-1’de arz ve talep eğrileri gösterilmekte ve sözü geçen malın genel fiyatı F_1 olup (T) ülkesinde T_2 seviyesinde mal talep edilmektedir. Öte yandan üreticiler ise A_1 seviyesi kadar mal üretmektedir. Böylece buradaki ithalat talebi ($=T_2-A_1$) olarak belirlenecektir. Malın fiyatının bir kademe (F_2) yükselmesiyle de tüketiciler bu mal için taleplerini azaltacaklar ve ($=T_1-A_2$) seviyesine gelecektir. Ardından fiyatların F_3 ’e yükseldiği düşünülürse de mal talebi fiyat seviyesine bağlı olarak azalması nedeniyle ülkedeki mal tüketici talebini karşılayacağından ötürü ülke açısından malın ithalatına ihtiyaç olmayacaktır.

Talep eğrisinin oluşumu gibi (Y) ülkesindeki ihracat arzının oluşması ile ikili ticareti görmekte mümkün olacaktır.

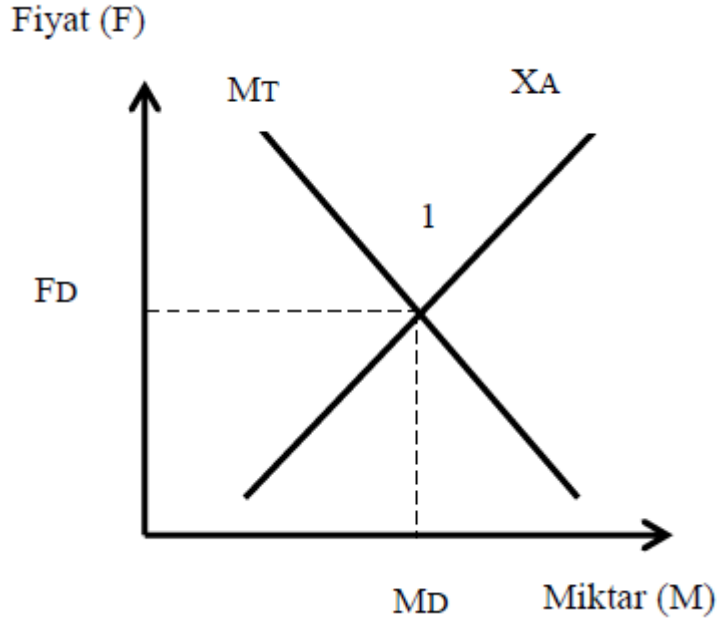


Şekil 2: (Y) ülkesinde ihracat arzının ortaya çıkması

MA: (Y) ülkesi için ihracat arz eğrisi

Şekil-2’de de fiyatlar F_1 ’de iken (Y) ülkesinin arz miktarı sadece tüketicilerin talebini karşılarken, (Y) ülkesinin ihracat arz eğrisi sıfır değerli olarak gözükmemektedir. Yine fiyat seviyesinin arttığı düşünülürse, (Y)’deki üreticiler kazançlarını yükseltebilmek adına A_1 seviyesine kadar mal üretimi gerçekleştirecektir. Bu durumda ihracat arzı miktarı (Y) ülkesi için ($=A_1-T_2$) olacaktır. F_3 seviyesindeki fiyatlarda ise üreticiler üretimlerini A_2 ’ye çıkartacak ve tüketiciler mal taleplerini azaltacakları için T_1 kadar mal talebinde bulunacaklardır. Bu halde yeni durum ($=A_2-T_1$) kadar gerçekleşecektir.

İki ülkenin ticaretini dünyanın kalan kısmı da eklendiği takdirde oluşacak dünya dengesi Şekil-3’te gösterilmektedir.



Şekil 3: (T) ülkesinin ithalat talebi

FD düzeyinde mal fiyatı oluşursa, dünyadaki arz ve talep miktarları birbirlerini karşılayabilmektedir(1).

Tarifesiz serbest ticarete gerçekleşen arz-talep ilişkisinin ardından tarifeli arz-talep ilişkisinde de farklı etkileşimler yaşanmaktadır. Özellikle dış ticarete korumacılık kavramının savunulması ticaret hadlerini iyileştirmek, rekabeti arttırmak gibi olumlu sonuçlar yaratsa da diğer sanayi kollarında korumacılığın etkin kılınması avantajı ortadan kaldırmaktadır.

Gümrük vergisi gibi bir uygulamanın olmaması halinde iki ülkedeki fiyat dünyadaki fiyata eşit olacağı gibi, bu fiyat seviyesi (T) ülkesinin bu mal için ithalat yaratmasına sebep olacaktır. Fakat (T) ülkesi ithalat bazlı gümrük vergisini ekonomik sistemine yerleştirdiği takdirde söz konusu talepte bazı değişiklikler yaşanacaktır.

- Eğer bir gümrük vergisi uygulanırsa, malın (T) ülkesindeki fiyatı artacaktır. Ancak değişim dünya piyasasındaki fiyatını etkilemeyecektir.
- Vergi uygulandığı takdirde fiyat (Y) ülkesindeki tüketicilerin ödemiş oldukları fiyata göre daha yüksek olacaktır.

- Söz konusu malın (Y) ülkesinden (T) ülkesine ihracatını azaltacak veya tamamen ortadan kalkacaktır.
- Gümrük vergisi uygulaması iki ayrı ülkedeki fiyat seviyesini fazlasıyla etkilemektedir.

Özetle gümrük vergisi uygulaması, ithalatçı olan (T) ülkesinde malın fiyatını artırdığı görülürken ihracatçı (Y) ülkesinde azaltmaktadır. Sonuç olarak, ithalatçı ülkede tüketicilerin kayıpla karşılaştığı; ihracatçı ülkedekilerin ise aksine kazançlı olduğu görülmektedir. Üreticilere göre ise ithalatçı ülkede kazanç seviyesi yüksek tutulmuş; ihracatçı ülkede ise aksine kayıp yaşanmıştır. Başka bir deyişle gümrük vergisinden elde edilen gelir aradaki farkı ortaya koymaktadır.

2.2. EKONOMİK ANLAMDA GÜMRÜK BİRLİĞİ ETKİLERİ

Ülkelerin, Gümrük Birliği kurulması için teşvik sağlanmasındaki en önemli etken; dünya ekonomisinin gelişebilmesi ve sosyal refahın artışı için serbest ticareti canlandırma stratejisine dayalı bir uygulamayı desteklemelerinden kaynaklanmaktadır.

Ancak, Viner (1950) bu konuda yapmış olduğu çalışmasında Gümrük Birliği'nin serbest ticareti tam anlamıyla desteklemeyeceğini belirterek karşı çıkmıştır. Viner, Gümrük Birliği anlaşmalarının sadece birliğe üye ülkeler arasında serbest olacağını ve de dış ülkelere karşı korumacılığın benimseneceğini ileri sürmüştür. Bu doğrultuda ise statik ve dinamik etkiler ekonomik anlamda gümrük birliğini etkileme içerisine girmektedir. Statik etkiler, üretim faktörlerinde yaşanan dağıtıma bağlı olarak oluşan değişimleri gösterirken; dinamik etkiler ise devamlılık sağlayan etkileri göstermektedir.

2.2.1. Gümrük Birliği'nin Statik Etkileri

Ülkeler gümrük birliği sebebiyle bağlı ekonomik bütünleşme meydana getirdiklerinde ekonomilerindeki nispi fiyatlar da değişmektedir. Bu sayede ülkelerin tüketim, üretim, ticaret yapıları da etkilenmektedir. Gümrük Birliği oluşumu sonrasında hem teknolojinin hem de ekonomik yapının sabit kaldığı varsayıldığı takdirde oluşan üretim faktörlerinde yeniden dağılım ortaya çıkmaktadır. Gümrük birliği teorisinde devletlerin birliğe

katılımlarının ardından ortaya çıkan kazanç ve kayıpların yalnızca uzmanlaşma, ölçek ekonomileri, ticaret hadleri ve kaynak dağılımlarını incelemektedir. Ösaki burada faktör verimliliği, ekonominin büyümesi ve gelir dağılımı gibi önemli parametreler göz ardı edilmektedir. Dolayısıyla mal ve faktör piyasaları içerisinde tam rekabet koşullarının olduğu ve nispi fiyatların üretimdeki fırsat maliyetlerine tam karşılık geldiği varsayılmaktadır. Bunun yanında devletler Gümrük Birliği'ne dahil olduktan sonra gerek birlik içi gerekse birlik dışındaki ülkelerin refah düzeylerini etkilemektedirler.

Viner üretim etkileri, Meade tüketim etkileri ile ilgili çalışmalar yaptıktan sonra Johnson ise toplam refah kazançlarının hesaplanması ile ilgili çalışmalar yaparak statik etkilerin temelini oluşturmuşlardır.

Gümrük Birliği'nin statik etkileri; üretim etkileri, tüketim etkileri ve ticaret hadleri etkileri olarak üç ayrı bölümde incelenmektedir.

2.2.1.1. Üretim Etkisi

2.2.1.1.1. Ticaret Yaratacıcı Etki

Üretimdeki etkiler gümrük birliğinde tüketici alımının diğer ülkelere (üçüncü ülkeler veya ortak ülkeler) kaymasıyla oluşmaktadır. Bu etkiler üye ülkelerde yüksek maliyete neden olan üretim yerine birlikteki diğer üye ülkelerden verimli olanının üretime geçmesiyle ortaya çıkmaktadır. Ticaret yaratacıcı etki GB dolayısıyla yüksek maliyetli üretimin yerini, birlik içinde daha verimli ülkenin almasıdır.

Birliğe üye ülkeler arasındaki ticarete uygulanan tarife ve kotaların kaldırılması sonucu, ticarete konu olan malların fiyatı düşer. Birlik içinde ticaret yaratılmasına bağlı olarak birlik üyeleri, daha ucuz kaynaktan daha fazla tüketim yapma imkânına kavuşur. Böylece üyeler arasındaki ticaret hacmi yükselmiş olur. (Uyar, 2001:168)

Ticaret yaratacıcı etkinin içerisinde refah kazancını sağlayan iki farklı bölüm yer almaktadır. Bunlar; maliyeti yüksek olan ülkede yerli üretim azalışıyla beraber gelen üretim kazancı iken, diğer ise fiyattaki düşüklükten kaynaklı tüketici kazançlarıdır.

Böylece bu iki bölümün toplam etkisi ticaret yaratıcı etkinin refahtaki artışını göstermektedir.

Özetle, birlik içerisinde uzmanlaşmasını tamamlamış olan ülke burada ticaret yaratıcı etkiyi oluşturmaktadır. Ancak ticaret yaratıcı etki refah artışını da beraberinde getireceği gibi ticaret saptırıcı etki de refahı olumsuz yönde etkilemektedir.

2.2.1.1.2. Ticaret Saptırıcı Etki

Üçüncü ülke mallarına karşı konan ortak tarife sonucu bu ülkelerin mallarının pahalı hale gelmesi ticaretin birlik içine kaymasına neden olur. Ticareti birlik dışından birlik içine kaydıran bu etkiye ticaret saptırıcı etki denir. Bu etki sonucu birlik dışında kalan ülkelerle yapılan ticaret hacminde daralma ortaya çıkmaktadır. (Uyar, 2001:170) Kısacası, gümrük birliği kurulmasının ardından en verimli üretici ülkenin birlikten uzaklaşması ve diğer ülkelerin ithalatlarının sona ermesiyle verimlilikte düşüş yaşanması refahı olumsuz etkilemektedir.

O halde gümrük birliklerinin dünya refahına net etkisi, doğurduğu ticaret yaratıcı ve ticareti saptırıcı etkilerin göreceli büyüklüğüne bağlıdır. Eğer ticaret yaratıcı etki, ticareti saptırıcı etkisinden daha büyükse birlikler ortalama kaynak verimliliğini yükseltecek ve dünya refahını yükseltecektir (Seyidoğlu, 1999:220). Öte yandan ticaret saptırıcı etki yaratıcı etkiden büyük olursa ise kaynak verimliliğinden azalış gerçekleşecek ve refah azalacaktır.

2.2.1.2. Tüketim Etkisi

Gümrük birliği kurulduktan sonra üye ülkelerin tüketim yapıları da değişmektedir. Bu değişimin nedeni üye ülkeler arasında gümrük vergilerinin kaldırılması ve üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesi uygulanmasıdır. Bu durumda tüketiciler açısından üçüncü ülke çıkışlı mallar, birlik çıkışlı mallara oranla pahalı hale gelecek ve tercih edilmeyecektir. Karşılaştırmalı fiyat yapısındaki değişimler nedeniyle tüketim kompozisyonunda ortaya

çıkan gelişmelere tüketim etkisi adı verilmektedir (Lipsey, 1957: 40 çeviren Bakkalcı, 2002:41).

Bir diğer ifade ile bu etki; birlik oluşumunun getirmiş olduğu olumlu etkiye bağlı olarak üretim artışı gerçekleşmesi ve tüketime daha çok pay ayrılması halinde oluşur. Üye ülkelerin gelir dağılımlarında artış görüleceği, bu artışın talepleri artıracığı ve tüketime daha fazla yönelim olacağı kabul edilmektedir. Böylece birliğe üye ülkelerde malların ucuzlamasının yanında üretim etkisi sebebiyle de gelirlerin artacağı düşünülmektedir.

2.2.1.3. Ticaret Hadleri Etkisi

Ekonomik birleşmelerin ülke ticaret hadlerine etkisinin olması beklenmektedir. Gümrük birliğinden ticaret hadleri konusunda beklenen temel hedef, birliğin dünya geneline pazarlık gücünün yüksek oluşu doğrultusunda üye ülkelerin ticaret hadlerini iyileştirmesidir. İhraç edilen bir birimlik mal karşısında elde edilecek ithal mal miktarını ticaret hadleriyle ölçülmekte ve birlik geliştikçe ticaret hadlerinde iyileşme görüleceği bu noktada doğru orantılıdır. Özellikle de bu etki ihracattaki artışın ithalattan daha yüksek olmasıyla pozitif etki oluşturacağı gibi, aksi takdirde negatif etkileri olacaktır. Ticaret haddinde olumsuz etkilerin görülmesi halinde ise kur dalgalanması veya yerel paranın devalüasyonu ile düzeltilebilmektedir.

Birliğe üye ülkelerde meydana gelen ticaret haddi değişimleri, ülke gelirlerini etkileyeceğinden refah konusunda önemli etkilere sebep olacaktır. Üye ülkelerin ekonomilerinde görülecek artışlar, üretim maliyetlerini azaltacağı gibi verimliliğin artışı ile ticaret hadleri yine olumlu etkilenecektir. Her halükarda gelişme gösteren gümrük birlikleri, pazarlık güçleri, rekabetleri arttıkça diğer dış ülkelere bağımlılıkları ve ihtiyaçları da azalış gösterecektir. Böylece bu konularda yaşanacak üstünlükler birlik üye ülkeleri lehine sonuçlar vermektedir.

Tüm bu gelişmeler doğrultusunda diğer birlik dışı ülkelerin de birlik içine çekilmesi hedeflenmektedir. Bu sayede birlik dışı ülkelerde ticaret sapsması yaratılarak birlik üye ülkelerinin ticaret hadleri etkisi olumlu sonuçlanacaktır.

Son olarak üretim hacmi toplamı birlik üye ülkelerinin toplam ekonomik gücünü göstermektedir. Yani, gümrük birliği ülkelerinin ekonomik büyüklüklerine göre dünya piyasalarını etkileme güçleri doğru orantılı hareket etmektedir. Güçlü ekonomiler arz-talep eğrilerini belirleyerek fiyatları etkileyebilir ve kendi ticaret hadlerinde pozitif etkiler yaratabilirler.

2.2.2. Gümrük Birliği'nin Dinamik Etkileri

Gümrük Birliği oluşumu sadece statik etkiler ile sınırlı kalmamaktadır. Statik etkiler ekonomik yapıda değişim yapmadan dış ticaret hacminde veya refah düzeyindeki değişimlere bakmaktadır. Ancak ekonomik bütünleşme sonucunda üye devletler kendi ekonomik yapılarında, üretim kapasitelerinde ve kaynak faktörlerinde kalıcı değişiklikler yapmaktadır. Bunlar birlik sürecinde milli gelir, kalkınma hızı, refah ilerlemesini etkileyen dinamik etkiler olmaktadır. Bu etkiler Gümrük Birliği'nin kaynak arz etme, üretim organizasyonu düzenleme ve teknoloji gelişimi gibi etmenlerde ortaya çıkmaktadır. Bütünleşmenin ardından ülke ekonomilerinin sahip oldukları dinamizm hız kazanarak hem birlik üye ülkeleri hem de dış ülkelerinin refah düzeylerini doğrudan etkileyerek dinamik etkileri oluşturmaktadırlar. Bu etkiler dış rekabette artış, ölçek ekonomilerin oluşması, ekonominin dışsallaşması, teknolojik gelişimin hızlanması, yatırımların artması gibi dinamik etkilerdir.

2.2.2.1. Rekabet Artış Etkisi

Gümrük tarifeleri, kotalar ve öteki kısıtlamalar monopolleşmeyi ve verimliliği düşük işletmeleri özendirir. Birlik içinde dış ticaret kısıtlamalarının kaldırılması, yerli üreticileri dış piyasa rekabetiyle karşı karşıya getirir. Böylece verimliliği düşük üreticiler endüstriyi terk eder ve ancak rekabete dayanacak kadar verimli çalışan işletmeler faaliyetlerini devam ettirebilir. (Seyidoğlu, 2003:211).

Bunun yanında rekabet artışı; gümrük birliğinin yabancı sermaye yatırımlarını artırmasıyla yani birlik içi sektörlere yeni firmaların katılımıyla üretim yöntemleri gelişecek ve maliyet düşüşleriyle yarar elde edilecektir.

Yıldırım ve Dura (2007)'ya göre ise rekabet etkisi üç farklı kısımda ele alınabilmektedir. Bunlar; serbestleşme ile gelen yerli piyasadaki rekabetin iyileşmesi, etkin üretim yöntemlerinde gelişim sağlanması, uluslararası piyasalarda rekabet edilebilir düzeye gelmesi olarak belirtilmiştir.

2.2.2.2. Ölçek Ekonomileri Etkisi

Ölçek ekonomilerinin ekonomik birleşmeler açısından tahminini önceden sağlamak oldukça zordur. Çünkü Ülkelerin uzmanlaştıkları konular, ulaşım maliyetleri, refah seviyeleri gibi birbirinden farklılık göstermektedir.

Ölçek ekonomileri firmaların bağlı bulunduğu sektörlerde ortalama üretimin artması sonucu firmanın ortalama maliyetinin azalma eğilimi göstermesi olarak tanımlanabilir. Entegrasyon öncesi optimum kapasite ile çalışan firmaların kapasitelerini arttırarak ölçek ekonomilerine sebep olur (Hobikoğlu, 2007:68).

Shumpeter; firmaların maliyet eğrilerinin uzun dönemde U biçiminde olacağını öne sürmüştür. Ona göre maliyet azaltılması yeniliklerden gelir. Prensipler kitabında Marshall ölçek ekonomilerinin tersine dönebileceğini kabul etmiştir (Yiğit, 2003:31)

Özellikle üretim hacminde artışın büyük ölçekli olması, ölçek ekonomilerinden yararlanılmasını sağlar. Üretim ve teknolojik gelişmeyle beraber verimlilik artışı gerçekleşir. Bu sayede çalışan kesimin de yeterlilik seviyeleri artış göstereceğinden maliyetler aşağı çekilerek beşeri sermaye arttırılır ve tasarruflar oluşur. Sanayi kollarında hızlı gelişim sayesinde eğitim masraflarının azalmasını sağlayarak da ek maliyetlerden uzaklaşılır.

Sonuç olarak ucuza fazla üretim fırsatı bulan ülkeler, gümrük birliği sonrasında daha önce ithal ettikleri malları ihraç etmeye başlarlar.

2.2.2.3. Kutuplaşma Etkisi

Farklı gelişme düzeylerinde bulunan ülkelerin, mal ve faktör hareketlerinin serbest olduğu bir iktisadi gruba katılmaları durumunda, serbest piyasa düzeni, bunlar arasındaki gelişme dengesizliğini artırır. Bu yönde yığımlı hareketler ortaya çıkar. Böylece zengin ülkeler daha zengin, yoksul ülkeler daha yoksul duruma gelirler (Seyidoğlu,1999:217) Bu teori ilk olarak, Gunnar Myrdal tarafından ortaya kutuplaşma teorisi olarak konulmuştur.

Birlikteki üye ülkelerden bazıları teknoloji ve sermaye birikimi açısından daha ileri seviyededirler. Gelişmesini tamamlayamayan geri kalan ülkeler ise gelişmiş ülkelerle gümrük birliği kurarlarsa bu ülkelerin şartlarına ayak uyduramayarak gümrük birliğinden zararlı sonuçlar elde edebilirler. Bu sebepten gelişimini henüz tamamlayamamış ülkeler, ileri seviyedeki ülkelerle birlik oluşturmaları zararlarına olabilmektedir.

2.2.2.4. Teknolojik İlerleme Etkisi

Gümrük birlikleri, üye ülkelerin teknolojik ilerleme hızlarını yükseltir. Geniş bir piyasa, büyük işletmelerin kurulmasına yol açar. Bu ise bir yandan yurt dışından ileri tekniklerin aktarılmasına, öte yandan da işletmelerin bünyesinde araştırma ve geliştirme faaliyetlerine daha büyük fonlar ayrılmasına olanak verir (Seyidoğlu, 2003:211).

Gümrük birliğinde teknolojik ilerlemenin sürdürülebilir kılınması ile rekabet artış ortaya çıkar ve devamında ölçek ekonomisi büyümesine hatta yabancı sermaye yatırımlarının artış gibi sonuçlar meydana gelmektedir.

2.2.2.5. Dışsal Ekonomiler Etkisi

Ticaret pazarlarının genişleyerek devam etmesi sonucunda gerçekleşen arz-talep artışları yerel endüstriler adına pozitif bir etki yaratmaktadır. Dolayısıyla meydana gelen dışsal etki, ulusal endüstrilerin maliyetlerindeki azalmadan ötürü oluşmaktadır.

2.2.2.6. Yatırım Etkisi

Gümrük birlikleri, kaynakların etkinliğini, dolayısıyla milli geliri yükseltir. Milli gelirdeki büyüme de tasarrufları ve yatırımları arttırır. Gümrük birlikleri tarifelerin yeniden yükseltilmeyeceği konusunda işadamlarına güven sağlayarak yatırımların riskini azaltır ve karlılığı yükseltir. Bundan başka, piyasa hacminin genişlemesi, birlik içinde üretimin daha etkin ellerde toplanmasına ve bölgeye önemli ölçüde yabancı sermaye yatırımının çekilmesine neden olabilir (Seyidoğlu, 2003:212).

Bahsedildiği üzere yatırımların artışı birleşmeye bağlı olarak oluşan milli gelirdeki artışın tasarruf ve yatırımları arttırmasına bağlamanın dışında doğrudan yabancı yatırımlar ile de gerçekleşmektedir. Özellikle statik ve dinamik etkilere bağlı olarak bunlar ortaya çıkmaktadır. Gümrük Birliği nedeni ile yabancı yatırımlardaki artışın dış ülkelerden sağlanması beklenmektedir. Dış ülkelerin bu oluşuma yatırım yapmalarının sebepleri ise; tarife değişikliğinin garanti edilmesi, ticaret sapmalarının ithalatı olumsuz yönde etkilemesi, birliğe üye ülke ticaret hacminin diğer dış ülkeleri yatırım için teşvik etmesi şeklinde sıralanabilmektedir.

2.2.2.7. Kaynakların Hareketliliği

Birlik içerisindeki emek ve sermayenin serbest dolaşımıyla beraber, bölgede bulunan kaynakların daha verimli kullanımı artacaktır. Bu da verimliliği ve dolayısıyla refahı yükseltici bir etki meydana getirecektir. Ancak birlik küçük ise kaynak hareketliliği fiyatları etkilemez aksi durumda birliğin kapsamı oldukça geniş ise kaynak hareketliliği uluslararası fiyatları etkileyecektir.

2.3. EKONOMİK ENTEGRASYONLARIN BAŞARILI OLMA KOŞULLARI

Ekonomik entegrasyonlarda başarının sağlanabilmesi için gerekli koşullar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Seyidoğlu, 2009:241):

- I. Ekonomik yapıların ve ÷lkelerin gelişmişlik düzeylerinin benzer olması entegrasyonu başarılı kılan koşullardan biridir.
- II. Entegrasyona dâhil olan ÷lkelerin ürettikleri malların birbirlerine rakip ürünlerden oluşmaları ikame edilme fırsatı yaratır. Bununla beraber üye ÷lkelerin tamamlayıcı mallar üretmeleri de başarı için bir diğer koşuldur.
- III. Kurların birbirine yakın olması entegrasyonun başarısını etkileyecektir. Üyelerden birinin kurlarda oynaması dengeyi bozar.
- IV. Üye ÷lkelerin entegrasyonla gelen değişime uygun altyapılarının da uygun olması gereklidir.
- V. Üye devletlerin siyasi ve kültürel anlayışlarının birbiriyle uyumlu olması başarıyı etkiler.

BÖLÜM 3: GÜMRÜK BİRLİĞİ'NİN TÜRKİYE EKONOMİSİ VE DIŞ TİCARETİNE ETKİLERİ

Dünya ticaret hacminin baş döndürücü hızla artışına devam etmesi ve geçmişten süregelen uluslararası ticari rekabetin şiddetlenmesiyle beraber ülkelerin ticaretteki pazar paylarını artırma çabalarını doğrudan etkilemektedir.

Bu açıdan ülkeler rekabetin devamlılığını getirebilmek için uluslararası alanda başarıyla eşdeğer hareket etmektedir. Sanayileşen ya da sanayileşmeye yeni başlayan ülkeler küreselleşme aşamasında ekonomik güvenliklerine öncelik vermişlerdir. Bu sayede ticaret esnasında oluşan kota ve tarifelerin azaldığı ve bölgesel ekonomik entegrasyonların önem kazandığı görülmektedir. Ekonomik entegrasyon oluşumları ise gerek dünya genelinde (DTÖ gibi) gerekse bölgesel olarak (AB ve EFTA gibi) çeşitlilik göstermektedir.

Türkiye açısından bu bağlamda özellikle 1990 yılı sonrasında önem kazanan entegrasyon Avrupa Birliği ve Gümrük Birliği süreci olmuştur. Türkiye'nin Gümrük Birliği ilişkisi 6 Mart 1995 tarihli Ortaklık Konseyi Kararı ile verilmiş ve taraflar Gümrük Birliği anlaşmasının kabulü için gerekli koşulları oluşturmuşlardır. 1 Ocak 1996 itibariyle Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki Gümrük Birliği tamamlanmıştır. Gümrük Birliği sadece sanayi ürünleri ile işlenmiş tarım ürünlerini kapsarken geleneksel tarım içerikli ürünler anlaşma dışında bırakılmıştır. Bu doğrultuda Avrupa Birliği ve Türkiye arasında sanayi ürünlerindeki vergi ve tedbirler karşılıklı olarak kaldırılmıştır. Ayrıca uygulanan kotalarla ilgili kısıtlamalara da son verilmiştir. Üçüncü ülkelere ithal ürünler ise ortalama gümrük tarifesi olarak eklenmiştir.

Tüm bunların Türkiye ekonomisini etkilemesi de kaçınılmaz olmuştur. Gümrük Birliği'nin kabulü sonrasındaki süreçte dinamik ve statik etkilere bağlı olarak GB'nin Türkiye ekonomisi üzerinde ne gibi sonuçlar doğurduğunun analizi yapılmıştır.

3.1. GÜMRÜK BİRLİĞİ'NİN TÜRKİYE EKONOMİSİ VE DIŞ TİCARETİNE ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yürürlüğe girmiş olduğu 01 Ocak 1996 yılı itibariyle geçen yirmi iki seneyi aşkın bir süre zarfında getirilen değişiklikler sonucu Gümrük Birliği hem şirketleri hem de makroekonomik yapıyı etkileyebilmiştir. Çalışmanın bu kısmında Gümrük Birliği'nin Türkiye üzerindeki olumlu-olumsuz etkileri statik ve dinamik etkilere bağlı olarak açıklanmaya çalışılacaktır.

3.1.1. Gümrük Birliği'nin Türkiye Üzerindeki Statik Etkileri

Çalışmanın bu aşamasında GB'nin 1996-2017 yılları arasında Türkiye ekonomisi üzerindeki statik etkileri açıklanmaya çalışılacaktır. Bu kapsamda ticaret yaratıcı etki, ticaret saptırıcı etki ve ticaret hadleri etkisi istatistiki açıdan incelenecektir.

3.1.1.1. Üretim Etkisi

3.1.1.1.1. Ticaret Yaratıcı Etki

Gümrük Birliği kapsamında yüksek maliyetli üretimin yerini birlik içinde üye ülkelerden verimli olanın almasıyla ticareti oluşturan malların fiyatları düşer ve böylece üretimde ticaret yaratıcı etki meydana gelir. Burada da üyeler arası ticaret hacmi gelişerek birlik içi ticaret yaratılır ve ülkelerin verimli oldukları ürünlerde uzmanlaşması sağlanır.

Tablo 2
Dış Ticaret Göstergeleri (Bin \$)

YILLAR	İHRACAT		İTHALAT		DIŞ TİCARET DENGESİ	DIŞ TİCARET HACMİ	İHRACATIN İTHALATI KARŞILAMA ORANI (%)
	Değer (\$)	Değişim (%)	Değer (\$)	Değişim (%)	Değer (\$)	Değer (\$)	
1996	23 224 465	73	43 626 642	222	-20 402 178	66 851 107	53,2
1997	26 261 072	131	48 558 721	113	-22 297 649	74 819 792	54,1
1998	26 973 952	27	45 921 392	-54	-18 947 440	72 895 344	58,7
1999	26 587 225	-14	40 671 272	-114	-14 084 047	67 258 497	65,4
2000	27 774 906	45	54 502 821	340	-26 727 914	82 277 727	51,0
2001	31 334 216	128	41 399 083	-240	-10 064 867	72 733 299	75,7
2002	36 059 089	151	51 553 797	245	-15 494 708	87 612 886	69,9
2003	47 252 836	310	69 339 692	345	-22 086 856	116 592 528	68,1
2004	63 167 153	337	97 539 766	407	-34 372 613	160 706 919	64,8
2005	73 476 408	163	116 774 151	197	-43 297 743	190 250 559	62,9
2006	85 534 676	164	139 576 174	195	-54 041 498	225 110 850	61,3
2007	107 271 750	254	170 062 715	218	-62 790 965	277 334 464	63,1
2008	132 027 196	231	201 963 574	188	-69 936 378	333 990 770	65,4
2009	102 142 613	-226	140 928 421	-302	-38 785 809	243 071 034	72,5
2010	113 883 219	115	185 544 332	317	-71 661 113	299 427 551	61,4
2011	134 906 869	185	240 841 676	298	-105 934 807	375 748 545	56,0
2012	152 461 737	130	236 545 141	-18	-84 083 404	389 006 877	64,5
2013	151 802 637	-4	251 661 250	64	-99 858 613	403 463 887	60,3
2014	157 610 158	38	242 177 117	-38	-84 566 959	399 787 275	65,1
2015	143 838 871	-87	207 234 359	-144	-63 395 487	351 073 230	69,4
2016	142 529 584	-9	198 618 235	-42	-56 088 651	341 147 819	71,8
2017	157 006 438	102	233 798 557	177	-76 792 119	390 804 995	67,2

Kaynak: TÜİK ‘Yıllara göre dış ticaret, 1996-2017’ verileri, Erişim tarihi: 21.04.2018

Tablo 2’ye göre, 1996 yılında 23 milyar \$ olan ihracat hacmi Gümrük Birliği ile beraber ticaret hacmini geliştirmiş ve 2017 yılsonunda 157 milyar \$’a çıkmıştır. Aynı yıllar arasında ithalat ise 43 milyar \$’dan 233 milyar \$’a çıkmıştır. 1996 yılında 20 milyar \$ olan dış ticaret açığı, 2017’de 76 milyar \$’a ulaşmıştır. Dış ticaret hacmi ise 1996’da 66 milyar \$ iken, 2017’de bu değer 390 milyar \$’a çıkmıştır. Aynı şekilde ithalatın ihracatı karşılama oranı da 1996’da yüzde 53,2’dir. Bu oran 2000 Yılına kadar düzenli olarak artış gösterse de 2001 krizi ve 2008 küresel krizine bağlı olarak sonraki yıllarda dalgalanmalar yaşanmış, 2011 yılı haricinde yüzde 60 bandının altına düşmemiş, 2017 yılı sonunda ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 67,2 seviyelerine ulaşmıştır. Tablo 2’deki veriler, GB’nin ticaret yaratıcı etkisinin başlangıçta ithalat ihracat dengesi açısından AB lehine olduğunu göstermektedir. Ancak Türkiye aleyhine ortaya çıkan bu etki zaman içerisinde ortak teknoloji gelişimi, bilgi transferi ve Ar-Ge harcamalarının yükselmesiyle Türkiye lehine gelişmiştir.

3.1.1.1.2. Ticaret Saptırıcı Etki

Ticaretin birlik dışından birlik içine gerçekleşmesiyle oluşan etkiye ticaret saptırıcı etki denmektedir. Bu etki sonucunda ise birlik dışındaki ülkelerle yapılan ticarete daralmalar gerçekleşmektedir. Aşağıda yer alan ithalat ve ihracat tabloları doğrultusunda GB'nin Türkiye üzerindeki ticaret saptırıcı etkisi değerlendirilecektir.

Tablo 3
Ülke Gruplarına Göre Yıllık İhracat (Milyon \$)

Ülke Grubu	Avrupa Birliği (AB 28)	Türkiye Serbest Bölgeleri	Diğer Ülke Ve Bölgeler	1- Diğer Avrupa (AB Hariç)	2- Afrika	3- Amerika	4- Yakın ve Orta Doğu	5- Diğer Asya	6- Avustralya ve Yeni Zelanda	7- Diğer Ülke ve Bölgeler	Toplam
1996	12 590	447	10 187	2 522	1 165	1 898	2 595	1 925	65	18	33 411
1997	13 471	611	12 179	3 259	1 234	2 376	2 821	1 962	80	447	38 440
1998	14 837	831	11 306	2 461	1 822	2 657	2 681	1 304	76	306	38 280
1999	15 454	780	10 353	1 710	1 655	2 869	2 566	1 250	87	215	36 940
2000	15 688	895	11 191	1 831	1 373	3 596	2 573	1 298	135	385	38 966
2001	17 576	934	12 825	2 065	1 521	3 685	3 261	1 331	98	864	44 159
2002	20 458	1 438	14 163	2 564	1 697	3 914	3 440	1 790	122	637	50 222
2003	27 479	1 928	17 845	3 276	2 131	4 269	5 465	2 348	158	197	65 098
2004	36 699	2 564	23 905	4 389	2 968	5 733	7 921	2 544	264	84	87 072
2005	41 527	2 973	28 976	5 687	3 631	5 960	10 184	3 029	271	213	102 452
2006	48 137	2 967	34 431	7 748	4 566	6 328	11 316	3 942	327	205	119 966
2007	60 746	2 943	43 582	10 487	5 976	5 603	15 081	5 227	343	864	150 854
2008	63 708	3 008	65 304	15 349	9 063	6 532	25 430	7 074	435	1 421	197 325
2009	47 227	1 957	52 959	11 103	10 155	4 878	19 193	6 706	362	562	155 101
2010	52 934	2 084	58 866	11 124	9 283	6 078	23 295	8 581	403	102	172 749
2011	62 588	2 545	69 774	12 735	10 334	7 926	27 935	10 199	481	165	204 681
2012	59 394	2 295	90 772	14 167	13 357	9 623	42 451	10 575	490	109	243 234
2013	63 038	2 413	86 352	14 214	14 146	9 711	35 575	12 017	538	151	238 154
2014	68 514	2 270	86 826	15 184	13 754	10 083	35 384	11 591	600	231	244 436
2015	63 998	1 907	77 934	14 141	12 449	9 225	31 086	10 307	619	106	221 773
2016	68 343	1 822	72 365	9 736	11 406	9 345	31 304	9 684	736	153	214 894
2017	73 906	1 995	81 092	9 805	11 674	12 166	35 337	11 271	648	192	238 085

Kaynak: TÜİK "Ülke gruplarına göre yıllık ihracat" verileri, Erişim tarihi: 21.04.2018
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046

Tablo 4
Ülke Gruplarına Göre Yıllık İthalat (Milyon \$)

Ülke Grubu	Avrupa Birliği (AB 28)	Türkiye Serbest Bölgeleri	Diğer Ülke Ve Bölgeler	1- Diğer Avrupa (AB Hariç)	2- Afrika	3- Amerika	7- Yakın ve Orta Doğu	8- Diğer Asya	9- Avustralya ve Yeni Zelanda	10- Diğer Ülke ve Bölgeler	Toplam
1996	24 349	297	18 981	3 945	1 994	4 634	3 315	4 636	428	29	62 607
1997	26 128	361	22 071	4 504	2 197	5 453	2 774	6 017	547	579	70 629
1998	25 297	418	20 207	4 400	1 758	5 016	2 084	6 202	439	307	66 128
1999	22 538	508	17 626	4 164	1 687	3 799	2 124	5 073	157	621	58 297
2000	28 552	496	25 455	6 124	2 714	4 799	3 373	6 933	305	1 208	79 957
2001	19 841	303	21 255	5 721	2 819	3 841	3 016	4 884	232	741	62 654
2002	25 698	575	25 281	7 478	1 239	4 065	2 321	6 530	313	3 335	76 835
2003	35 157	589	33 594	10 325	1 550	4 922	3 466	9 644	247	3 440	102 934
2004	48 131	811	48 597	15 722	2 598	6 595	4 269	15 500	302	3 612	146 137
2005	52 781	760	63 233	20 300	3 216	7 857	6 066	20 581	321	4 890	180 007
2006	59 447	944	79 185	25 635	3 910	9 401	8 641	25 658	399	5 541	218 761
2007	68 472	1 224	100 367	34 176	5 107	12 152	10 149	33 658	672	4 453	270 430
2008	74 513	1 334	126 116	44 091	5 596	17 224	13 145	37 616	876	7 567	328 080
2009	56 616	965	83 347	25 779	3 938	12 275	7 134	28 749	648	4 824	224 275
2010	72 391	878	112 275	30 101	4 824	16 799	13 011	40 343	493	6 704	297 819
2011	91 439	1 038	148 365	35 668	6 767	22 749	20 439	53 144	807	8 790	389 207
2012	87 657	1 046	147 842	37 206	5 922	20 233	21 410	49 602	861	12 608	384 387
2013	92 457	1 268	157 936	41 319	6 031	18 981	22 214	54 648	1 318	13 424	409 597
2014	88 784	1 261	152 133	36 367	5 938	18 894	20 480	56 162	638	13 654	394 310
2015	78 681	1 227	127 326	28 112	5 099	16 771	13 575	53 339	609	9 821	334 560
2016	77 501	1 435	119 682	21 907	5 356	16 990	13 761	54 257	655	6 758	318 301
2017	85 205	1 564	147 030	31 381	7 177	21 009	19 786	57 168	2 236	8 274	380 830

Kaynak: TÜİK “Ülke gruplarına göre yıllık ithalat” verileri, Erişim tarihi: 21.04.2018
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046

Tablo 3 ve 4’e göre 1996 yılından sonra Türkiye’nin AB ile olan ihracat ve ithalatı önemli ölçüde artış göstermiştir. Özellikle ithalattaki hızlı artış 2009 yılına kadar aralıksız sürmüştür. Fakat oluşan kriz ortamından etkilenen AB ve Türkiye ticaretinin daralması 2010 yılından itibaren yeniden yükselişe geçmiştir. 1996 yılında 24 milyar \$ olan AB ithalatı 2008 sonunda 74.5 milyar \$’a çıkmış ve 2017 yıl sonunda ise 85.2 milyar \$ seviyesine gelmiştir. Aynı yıllar arasında ihracatta ise, 12.5 milyar \$’dan 63.7 milyar \$’a çıkan AB-Türkiye ihracat hacmi, 2017 sonunda 73.9 milyar \$’a ulaşmıştır.

2008’e kadar görülen ihracat-ithalat artışını ekonominin yeniden yapılanmasına ve 2001 kriz sonrası alınan makroekonomik boyuttaki gelişmelere bağlamak mümkündür.

Ancak 2008 krizi etkisiyle de AB'nin azalan payı Asya ülkelerine kaydırdığı da görülmektedir. GB öncesinde de büyük paya sahip olan AB, 2008-AB kriz dönemiyle beraber ticaret çeşitlendirilmesi adı altında Asya, Afrika ülkelerinde ticaret pazarını kaybetmiştir. Bu doğrultuda GB kaynaklı Türkiye'nin AB dışında yer alan diğer ülke ve ülke gruplarında herhangi bir ticaret saptırıcı etkisi oluşturmadığı görülmektedir.

3.1.1.2. Tüketim Etkisi

GB sonrası gümrükler ortadan kalkınca nispi açıdan ucuza elde edilen yabancı mallara yönelim artmaktadır. Bu doğrultuda birlik içinde pahalı ürünler üreten ülke ile dış ülkelerin üretimi azalmakta ve böylece birliğin satın alma gücü doğrudan artış yaşayacaktır. Bu satın alma gücü ise ithal mallara eğilim oluşturduğunda ortaya GB'nin tüketim etkisi çıkmaktadır.

Yatırım malları, hammadde mallar ve tüketim mallarına ilişkin ihracat-ithalat verileri 1996 yılından sonra 2008'e kadar düzenli bir şekilde artmıştır (bkz. Tablo 5).

Tablo 5
Geniş Ekonomik Grupların Sınıflamasına (BEC) Göre İhracatın Dağılımı
(Milyon \$)

Yıl	Yatırım (Sermaye) Malları	Hammadde (Ara Mallar)	Tüketim Malları	Diğerleri	Toplam
1996	1 120	9 767	12 318	19	23 224
1997	1 276	11 100	13 861	25	26 261
1998	1 342	11 251	14 365	15	26 974
1999	1 820	10 863	13 849	55	26 587
2000	2 176	11 565	13 987	47	27 775
2001	2 658	13 369	15 262	46	31 334
2002	2 790	14 657	18 465	147	36 059
2003	4 344	18 494	24 125	289	47 253
2004	6 531	25 946	30 502	189	63 167
2005	7 998	30 290	34 835	354	73 476
2006	9 423	37 788	37 790	533	85 535
2007	13 755	49 403	43 696	418	107 272
2008	16 725	67 734	47 077	491	132 027
2009	11 117	49 734	40 733	559	102 143
2010	11 771	56 381	45 321	411	113 883
2011	14 192	67 942	52 219	555	134 907
2012	13 734	82 656	55 556	516	152 462
2013	15 592	74 817	60 732	661	151 803
2014	16 107	75 171	65 088	1 243	157 610
2015	15 392	68 433	59 146	869	143 839
2016	15 891	66 890	58 877	871	142 530
2017	18 352	73 063	64 878	700	156 993

Kaynak: TÜİK ‘ ‘ Geniş Ekonomik Grupların Sınıflamasına (BEC) Göre İhracat verileri, Erişim tarihi: 21.04.2018

Tablo 6
Geniş Ekonomik Grupların Sınıflamasına (BEC) Göre İthalatın Dağılımı
(Milyon \$)

Yıl	Yatırım (Sermaye) Malları	Hammadde (Ara Mallar)	Tüketim Malları	Diğerleri	Toplam
1996	10 254	29 114	4 021	238	43 627
1997	11 108	32 120	5 052	279	48 559
1998	10 661	29 907	5 005	349	45 921
1999	8 727	26 854	4 820	270	40 671
2000	11 365	36 010	6 928	199	54 503
2001	6 940	30 301	3 813	344	41 399
2002	8 400	37 656	4 898	600	51 554
2003	11 326	49 735	7 813	466	69 340
2004	17 397	67 549	12 100	493	97 540
2005	20 363	81 868	13 975	567	116 774
2006	23 348	99 605	16 116	508	139 576
2007	27 054	123 640	18 694	675	170 063
2008	28 021	151 747	21 489	707	201 964
2009	21 463	99 510	19 290	666	140 928
2010	28 818	131 445	24 735	546	185 544
2011	37 271	173 140	29 692	739	240 842
2012	33 925	174 930	26 699	990	236 545
2013	36 771	183 811	30 416	663	251 661
2014	35 996	176 722	29 006	453	242 177
2015	34 905	143 317	28 587	426	207 234
2016	35 919	134 315	27 947	437	198 618
2017	33 116	171 462	28 488	734	233 800

Kaynak: TÜİK ‘’ Geniş Ekonomik Grupların Sınıflamasına (BEC) Göre İhracat ’’ verileri, Erişim tarihi: 21.04.2018

Tablo 5’ya göre, 1996-2017 yılları arasında tüketim malları, ara mallar ve sermaye malları ihracatı önemli arttığı görülmektedir. 1996 yılında 1.1 milyar \$ olan yatırım malı ihracatı 2017 yılı itibariyle 18.3 milyar \$’a, aynı dönem 9.7 milyar \$ olan ara malı ihracatı ise 2017 sonunda 73 milyar \$’a, tüketim malı ihracatı da 12 milyar \$’dan 64.8 milyar \$’a çıkmıştır. İhracatın aksine ithalat ise kısa sürede artış göstermiş ancak uzun dönemde ve yaşanan ekonomik sorunlara bağlı istikrarsız bir seyir izlemiştir. Özellikle ara malları ithalatı başta olmak üzere tüketim ve sermaye malları ithalatı da 1996-2017 yılları arasında büyük artış göstermiştir. Tüketim, ara ve sermaye malları ithalatı 2008 yılı ve devamındaki yıllarda azalarak artan bir gelişme göstermiştir. Tüketim malları, ara mallar ve sermaye malları ithalatı Gümrük Birliği’nin kabul edildiği ilk yıllarda büyük ölçüde artmıştır. Bu artış ilerleyen yıllarda da devamını sürdürmüştür. Burada da GB’nin tüketim etkisinin Türkiye üzerindeki gelişimi görülmektedir.

Tablo 7
Türk İhracatının İlk 10 Faslı ve Listelenişi (Milyon \$)

Yıl	Yenilen Meyveler, Kabuklu Yemişler	Mineral Yakıtlar, Mineral Yağlar	Plastik ve Plastikten Eşya	Örme Giyim Eşyası	Örülmemiş Giyim Eşyası	Demir ve Çelik	Demir veya Çelikten Eşya	Makineler, Mekanik Cihazlar, Kazanlar	Elektrikli Makine ve Cihazlar	Motorlu Kara Taşıtları
1996	1137	275	343	3568	2154	1750	506	805	1327	811
1997	1308	192	430	3961	2321	2004	611	982	1449	676
1998	1294	259	437	4233	2476	1589	662	1163	1847	797
1999	1247	337	416	3787	2413	1542	605	1271	1647	1473
2000	1029	329	498	3728	2506	1624	697	1418	1977	1592
2001	1201	444	610	3641	2639	2069	975	1744	2259	2335
2002	1192	691	679	4443	3254	2269	1243	2142	2867	3304
2003	1391	980	926	5732	3813	2969	1391	2992	3474	5272
2004	1902	1429	1323	6259	4536	5359	2226	4125	4790	8288
2005	2501	2641	1722	6590	4862	4973	2731	5246	5423	9566
2006	2388	3567	2214	6938	4710	6273	3336	6516	6327	11886
2007	2670	5147	2822	8022	5445	8372	4129	8781	7422	15903
2008	2855	7531	3563	7826	5326	14946	5742	10258	7971	18326
2009	3001	3921	3093	6925	4294	7641	4545	8132	6630	12251
2010	3490	4469	3716	7731	4636	8740	4850	9413	7530	13812
2011	3908	6539	4580	8385	5124	11225	5748	11560	8874	15803
2012	3806	7708	5012	8418	5431	11332	6093	11999	9373	15148
2013	3968	6724	5608	9244	5714	9918	6148	12989	9544	17000
2014	4327	6111	6097	10024	6232	9244	6356	13591	9692	18063
2015	4.355	4.518	5.358	8.926	5.916	6.556	5.465	12.333	8.278	17.462
2016	3.872	3.211	5.025	8.849	5.925	6.180	4.964	12.339	7.827	19.801
2017	3.940	4.327	5.474	8.841	5.948	8.230	5.598	13.826	8.090	23.941

Kaynak: TÜİK, 1996-2017 İhracat verileri

Tablo-7’de 1996-2017 döneminde dış ticareti en hızlı gelişen sektörler motorlu kara taşıtları, elektrikli ve elektronik makine ve cihazlar, makine ve kimya sanayii olduğu görülmektedir. Tablo-6’da ise ithalatın sektörel bazlı dağılımı yer almakta ve burada da madencilik ve taş ocakçılığı sektöründe yer alan yakıt maddeleri ithalatı 2008’e kadar sürekli artış gösterdikten sonra düşüşe geçmiştir. Özellikle Türkiye’de ithalata dayalı sanayinin yeterince istikrar kazanmadığını elektrik sektörü, toptan ticaret gibi sektörlerin kısa süreli politikalardan etkilendiği Türkiye’nin GB konusundaki kararsız politikasını göstermektedir.

3.1.1.3. Ticaret Hadlerine Etkisi

GB sonucu ticarete artış yaşanması birlikteki üretimi ve de geliri artırmasının yanı sıra üçüncü ülkelerde bunun etkisi olumsuz görülmektedir. Dolayısıyla arasında üretim gücü yüksek olan ve ucuz üretim yapabilen üye ülkelerin gelirleri artıp giderleri azalış gösterirken, üretim gücü düşük olan ve pahalı üretime sahip diğer ülkelerde üretim ve gelir düşüş göstermektedir.

Tablo 8

İhracatın Sektörel Bazlı (ISIC Rev.3) Dağılımı (Milyon \$)

Yıl	Tarım ve ormancılık	Balıkçılık	Maden ve Taş Ocakçılığı	İmalat Sanayi	Elektrik, Gaz ve Su	Toptan Ticaret	Kiralama, Emlak	Diğer Sosyal Hizmetler	Toplam
1996	2 153	27	369	20 526	15	135	0	1	23 224
1997	2 354	33	404	23 313	11	144	1	0	26 261
1998	2 357	17	364	24 065	15	151	0	5	26 974
1999	2 058	38	385	23 958	14	134	0	1	26 587
2000	1 659	25	400	25 518	20	136	0	16	27 775
2001	1 976	30	349	28 826	20	127	1	4	31 334
2002	1 754	51	387	33 702	16	147	0	1	36 059
2003	2 121	81	469	44 378	20	183	0	1	47 253
2004	2 542	103	649	59 579	60	231	0	0	63 164
2005	3 329	140	810	68 813	103	280	0	1	73 476
2006	3 481	131	1 146	80 246	124	405	0	1	85 535
2007	3 725	158	1 661	101 082	169	474	1	1	107 272
2008	3 937	240	2 155	125 188	73	430	2	2	132 027
2009	4 347	189	1 683	95 449	140	331	1	2	102 143
2010	4 935	156	2 687	105 467	181	452	2	4	113 883
2011	5 167	186	2 805	125 963	149	632	1	5	134 907
2012	5 189	190	3 161	143 194	190	535	1	2	152 462
2013	5 653	258	3 879	141 358	29	606	3	15	151 803
2014	6 030	347	3 406	147 059	89	673	3	4	157 610
2015	5 757	368	2 799	134 390	74	445	2	4	143 839
2016	5 397	414	2 677	133 596	14	424	1	8	142 530
2017	5 287	451	3 509	147 138	82	510	1	15	156 993

Kaynak: TÜİK ‘ ISIC Rev.3 ’ verileri, Erişim tarihi: 21.04.2018

Tablo 9**İthalatın Sektörel Bazlı (ISIC Rev.3) Dağılımı (Milyon \$)**

Yıl	Tarım ve Ormancılık	Balıkçılık	Maden ve Taş Ocakçılığı	İmalat Sanayi	Elektrik, Gaz ve Su	Toptan Ticaret	Kiralama Emlak	Diğer Sosyal Hizmetler	Toplam
1996	2 166	2	5 082	35 207	12	1 144	2	13	43 627
1997	2 417	2	5 128	39 802	84	1 118	1	7	48 559
1998	2 125	1	3 747	39 025	114	903	1	5	45 921
1999	1 649	1	4 246	33 936	81	750	1	8	40 671
2000	2 123	2	7 097	44 200	132	830	5	114	54 503
2001	1 409	1	6 577	32 686	162	543	8	13	41 399
2002	1 703	1	7 192	41 383	128	1 139	2	5	51 554
2003	2 535	2	9 021	55 690	43	2 040	1	7	69 340
2004	2 757	8	10 981	80 447	16	3 320	1	10	97 540
2005	2 801	24	16 321	94 208	18	3 379	6	15	116 774
2006	2 902	33	22 034	110 379	18	4 195	1	15	139 576
2007	4 641	31	25 314	133 938	22	6 087	2	28	170 063
2008	6 392	41	35 650	150 252	15	9 579	2	32	201 964
2009	4 594	31	20 625	111 031	17	4 608	1	22	140 928
2010	6 457	33	25 933	145 367	20	7 704	2	28	185 544
2011	8 895	49	37 331	183 930	87	10 496	4	49	240 842
2012	7 447	56	42 247	176 235	255	10 258	1	46	236 545
2013	7 718	58	38 205	196 823	334	8 468	1	53	251 661
2014	8 589	69	37 126	187 742	439	8 154	3	55	242 177
2015	7 176	88	27 609	166 821	325	5 176	3	36	207 234
2016	7 041	56	19 009	167 243	214	5 011	2	42	198 618
2017	8 987	58	26 079	190 748	86	7 728	3	112	233 800

Kaynak: TÜİK ‘‘ ISIC Rev.3 ’’ verileri, Erişim tarihi: 21.04.2018

Yukarıda yer alan iki tabloya göre Türkiye'nin tarım-ormancılık, balıkçılık, maden-taş ocakçılık, elektrik, imalat, toptan ticaret, gayrimenkul ve diğer sosyal hizmetler bazında ithalat-ihracat dağılımı bulunmaktadır. 2008'e kadar sürekli artış gözükken bu kalemlerde 2008'in ardından dalgalanmalar görülmüş ve de istikrar sağlanamamıştır. Ancak 1996'da 20 milyar\$ olan imalat sanayi ihracatı, 2017'de 147 milyar \$'a ulaştığını göz ardı etmemekle beraber ithalatının da 35 milyar \$'dan 190 milyar \$'a çıktığı aşırıdır. Bunun yanında asıl önemli olan kısım ise artan dış ticaret açığıdır. Rakamlara göre GB sonrası ithalattaki artışın ihracattan daha hızlı gerçekleştiği ve sürekli olarak açık verilmesine neden olmuştur. Bu artışın sebeplerini ise GSMH'nin ekonomik krizler(2001-2008) esnasında küçülmesine, Türkiye'ye uygulanan ek kısıtlamalar ve dış ülkelerden ucuza üretim alınmasıyla ilgili olarak açıklanabilmektedir. Bu doğrultuda Türkiye ticaret hadleri açısından gelişmeler aleyhine sonuçlanmıştır.

3.1.2. Gümrük Birliği'nin Türkiye Üzerindeki Dinamik Etkileri

Çalışmanın bu aşamasında ise GB'nin 1996-2017 yılları arasında Türkiye ekonomisi üzerindeki dinamik etkileri açıklanmaya çalışılacaktır. Dinamik etkiler statik etkilere oranla daha uzun süreli olduklarından ötürü ekonomi yapısında daha etkin rol oynamaktadırlar. Bu kapsamda rekabet etkisi, ölçek ekonomileri etkisi, dışsal ekonomiler etkisi, teknolojik gelişmeye etkisi ve yatırımları özendirme-sermaye etkisi istatistiki açıdan incelenecektir.

3.1.2.1. Rekabet Etkisi

GB'nin en önemli etkilerinden birisi olan rekabet etkisi, birlik içindeki üreticileri rekabetçi ortamda birbirleriyle karşı karşıya getirir. Türkiye ise AB ile anlaşma yaptığı GB sonrası sanayi üretiminde yoğun bir rekabet sürecine girmiştir. Bu yoğun rekabet ortamı üretim tekniklerinin gelişmesinde önemli rol oynarken; öte yandan da teknolojik açıdan ilerlemeye neden olmaktadır.

Gümrük birliği ile beraber birlik içi ülkelere uygulanan tarife ve kota gibi kısıtlamalar ortadan kalkmaktadır. Bu sayede yerli üreticiler dış rekabete açılma fırsatı elde etmektedirler. Üretim standartları düşük olan firmalar ise ya inovasyon ve teknolojik imkanları kullanarak gelişim gösterir ya da sanayi sektörünü terk etmek zorunda kalırlar. Böylece rekabete kaldıramayacak güçte olan firmalar sektörden çıkarak yerini güçlü, altyapısı sağlam ve gelişmiş firmalara bırakmaktadır. Özetle birlik oluşumu sonucunda ortaya çıkan rekabeti ülkelerin ve firmaların kendi aleyhlerine çevirebilmeleri için ortak bir rekabet politikasının oluşturulması ve uygulamaya alınması son derece önemlidir.

Tablo 10
Sanayi Dallarına Göre Rekabet Güçleri

	Küçük Ölçek	Orta Ölçek	Büyük Ölçek
	Rekabet Gücü (%)	Rekabet Gücü (%)	Rekabet Gücü (%)
Taşıt Araçları	32.4	50.3	47.5
Elektriksiz Makine	<i>34.5</i>	57.4	21.3
Elektrikli Makine	27.8	42.9	75.6
Demir-Çelik Dışı Metal	<i>0</i>	20.6	34.5
Metal Eşya	38.1	20.6	49.3
Taş-Toprak	87	81.8	61.3
Demir-Çelik Ana Sanayi	<i>41.9</i>	<i>70.8</i>	27.2
Lastik-Plastik	<i>12</i>	51.7	58.6
Porselen-Cam	<i>0</i>	24.1	54.4
Kimyasal Ürün	62.9	39.9	55.1
Petrol	<i>0</i>	76.2	36.2
Orman Ürünleri-Mobilya	<i>0</i>	5.6	84.8
Kağıt Basım	<i>0</i>	43.2	74.4
Giyim	46.7	36.3	82.6
Kürk-Deri-Ayakkabı	<i>0</i>	36.9	44.4
Gıda-İçki-Tütün	13.8	58.3	48.2
Dokuma	43.1	55.2	68.7

Kaynak: Osman DEMİR, GB'nin İki Yılı, Dış Ticaret Dergisi, Sayı: 11, (Ekim 1998) s.52.

**İtalik yazılan değerler (*Rekabet Yoktur*), normal yazılanlar (Rekabet Gücü Var)

Tabloya göre Türkiye'deki sanayi üretiminde ölçek bazında küçükten büyüğe doğru geçiş yapıldıkça rekabetin arttığı gözlemlenmektedir. Küçük ölçeklerdeki rekabet edilebilirlik taş-toprak içerikli sektörler ve kimyasal ürünlerdir. Orta ölçeklerdeki ise elektriksiz makine, yine taş-toprak içerikli sektörler, gıda-içki-tütün ve petrol ürünleridir. Büyük ölçekli sektörlerdeki rekabet üstünlüğünü de elektrikli makine sektörü, lastik-plastik, orman ürünleri, mobilya ve kağıt basım olarak görülmektedir. Türkiye'nin AB'ye karşılaştırmalı üstünlüğü ilk zamanlarda daha çok tarımsal ürünlerde olmasına rağmen tarımsal ürünler bu kapsam dışarısında tutulmuştur. Özellikle otomotiv, parça, lastik-plastik ve mobilya sektörlerinde gelişim günümüz itibariyle beklenenden fazla gerçekleşmiştir. Burada belirtilen rekabet edilebilirlik düzeyi sanayi dallarındaki verimlilik ve üretimin artışını göstermekle beraber rekabeti yakalayamayan sektörlerin

pazar paylarını yitirdikleri de anlaşılmaktadır. Oluşturulan 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'ndaki Rekabet Mevzuatı çerçevesinde hem Rekabetin Korunması Kanunu hem de Tüketicinin Korunması Kanunu ile beraber firmaların üretimleri desteklenerek bazı sektörlerdeki devlet yatırımlarının kaldırılması önerilmiştir.

GB'nin Türk ticaret ve rekabet politikalarının AB ile uyumunu öngörmesi ve AB rekabet politikalarının çok büyük bölümünün Türkiye'yi de kapsamı nedeniyle, Türk ekonomisinde kapsamlı kurumsal değişiklikler meydana getirebileceği öngörülmektedir. Özellikle rekabet kuralları ile fikri mülkiyet haklarının korunması alanlarındaki Türk mevzuatının iyileştirilmesi sonucunda, Türkiye'de ekonomik faaliyetlerin gelişebilmesi için daha uygun mevzuat çerçevesi oluşabilecektir.

3.1.2.2. Teknolojik Gelişmeye Etkisi

GB öncesi ihracatın çoğunluğu hammaddelerden oluşurken, günümüzde bu oran mamul ürünlere doğru yönelmiştir. Tüm bunlara rağmen Türkiye'nin emek yoğun bir ülke oluşu ve tekstil ve giyim sektörünün ihracattaki payının yüksekliği yapılan ithalatın üzerinden ihracat yaratan tek sektör olarak göze çarpmakta idi. Ar-Ge yatırımları yüksek finansman gerektirip ve maliyet yaratması nedeniyle teknolojik gelişmeye yeterli önem verilememektedir. Örnek olarak Ar-Ge yatırımlarının GSYİH'ye oranları ABD'de %3, Japonya'da %3,5, AB'de ise %2 gerçekleşirken Türkiye'de bu oran %0,4-0,5 civarında seyir etmektedir.

Bu konuda Türkiye gibi ileri seviyede teknoloji üretimi sağlayamayan ülkelerin gelişmiş ülkeleri taklit ederek veya G.Kore örneğinde olduğu gibi eğitime önem vererek geçerli bir sistem oluşturması kaçınılmaz gözükmektedir. Yeni teknolojilerin geliştirilerek, rekabet gücünün üst seviyelere çıkarılması daha ucuza ancak daha kaliteli ürünler çıkarmaya teşvik edecektir. Bu sayede de maliyetlerin teknoloji gelişimine bağlı azalışı yapılan yatırımların karşılığı fazlasıyla verebilecektir.

Tablo 11
Teknolojik Gruplamaya Göre İhracat Değerleri

Data Grup	ISIC3 Adı	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Düşük Teknoloji Sanayii	GIDA ÜRÜNLERİ VE İÇECEK	2,360	2,083	2,394	2,755	2,686	2,865	
	TÜTÜN ÜRÜNLERİ	38	30	26	46	28	11	
	TEKSTİL ÜRÜNLERİ	6,464	5,536	6,067	7,103	6,629	7,550	
	GİYİM EŞYASI	9,190	7,688	8,495	9,227	8,960	9,285	
	DABAKLANMIŞ DERİ, BAVUL, EL ÇANTASI, SARACİYE VE AYAKKABI	300	214	268	308	307	391	
	AĞAÇ VE MANTAR ÜRÜNLERİ (MOBİLYA HARİÇ); HASIR VB. ÖRÜLEREK YAPILAN MADDELER	83	53	47	51	48	50	
	KAĞIT VE KAĞIT ÜRÜNLERİ	381	309	316	367	371	416	
	BASIM VE YAYIM; PLAK, KASET VB. MOBİLYA	62	67	58	64	57	55	
		1,330	1,014	951	1,067	1,095	1,152	
		Düşük Teknoloji Sanayii Ara Toplamı	20,208	16,995	18,622	20,987	20,180	21,775
Orta-Düşük Teknoloji Sanayii	KÖK KÖMÜRÜ, RAFİNE EDİLMİŞ PETROL ÜRÜNLERİ VE NÜKLEER YAKITLAR	1,957	771	735	1,509	2,045	1,957	
Orta-İleri Teknoloji Sanayii	PLASTİK VE KAUCUK ÜRÜNLERİ	2,367	1,900	2,331	3,090	2,842	3,083	
	METALİK OLMAYAN DİĞER MİNERAL ÜRÜNLER	1,481	1,220	1,185	1,266	1,172	1,158	
	ANA METAL SANAYİ	4,781	2,199	3,108	4,678	3,824	3,685	
	METAL EŞYA SANAYİ (MAKİNE VE TEÇHİZATI HARİÇ)	2,430	1,734	2,014	2,753	2,468	2,611	
	DENİZ TAŞITLARI	1,568	930	519	607	305	398	
	Orta-Düşük Teknoloji Sanayii Ara Toplamı	14,584	8,753	9,892	13,903	12,656	12,892	
Orta-İleri Teknoloji Sanayii	ANA KİMYASAL MADDELER (KİMYASAL GÜBRE VE AZOTLU BİLEŞİKLER HARİÇ)	569	402	623	753	854	809	
	KİMYASAL GÜBRE VE AZOTLU BİLEŞİKLER	97	28	83	114	103	55	
	SENTETİK KAUCUK VE PLASTİK HAMMADDELER	279	196	287	388	429	397	
	PESTİSİT (HAŞARAT İLACI) VE DİĞER ZİRAİ-KİMYASALLAR	27	14	12	9	9	8	
	BOYA, VERNİK VB.KAPLAYICI MADDELER İLE MATBAA MÜREKKEBİ VE MACUN	79	62	59	70	61	72	
	SABUN, DETERJAN, TEMİZLİK , CİLALAMA MADDELERİ; PARFÜM; KOZMETİK VE TUV. MALZ.	203	198	193	236	264	288	
	BAŞKA YERDE SINIFLANDIRILMAMIŞ KİMYASAL ÜRÜNLER	117	74	104	94	100	113	
	SUNİ VE SENTETİK ELYAF	274	180	247	286	251	295	
	BAŞKA YERDE SINIFLANDIRILMAMIŞ MAKİNE VE TEÇHİZAT	4,708	3,726	4,072	5,106	4,961	5,140	
	BAŞKA YERDE SINIFLANDIRILMAMIŞ ELEKTRİKLİ MEKİNA VE CİHAZLAR	1,965	1,514	1,879	2,102	2,122	2,173	
	MOTORLU KARA TAŞIT VE RÖMORKLAR	14,603	9,999	11,186	12,608	11,335	12,887	
	DEMİRYOLU VE TRAMVAY LOKOMOTİFLERİ İLE VAGONLARI	9	11	7	11	16	70	
	BAŞKA YERDE SINIFLANDIRILMAMIŞ ULAŞIM ARAÇLARI	34	34	34	33	36	52	
		Orta-İleri Teknoloji Sanayii Ara Toplamı	22,965	16,438	18,786	21,810	20,543	22,359
	Yüksek Teknoloji Sanayii	TIPTA VE ECZACILIKTA KULLANILAN KİMYASAL VE BİTKİSEL KAYNAKLI	203	200	241	208	187	191
BÜRO, MUHASEBE VE BİLGİ İŞLEME MAKİNALARI		69	51	71	63	60	71	
RADYO, TELEVİZYON, HABERLEŞME TEÇHİZATI VE CİHAZLARI		1,984	1,685	1,683	1,791	2,059	1,625	
TIBBİ ALETLER; HASSAS OPTİK ALETLER VE SAAT		180	140	157	187	204	234	
HAVA VE UZAY TAŞITLARI		220	98	101	146	195	308	
	Yüksek Teknoloji Sanayii Ara Toplamı	2,656	2,175	2,253	2,396	2,704	2,429	
Genel		60,414	44,361	49,553	59,095	56,084	59,455	

Kaynak: Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi Cilt 13 No.1, Yıl: 201491-124 B.Ali Eşiyok S:95

Tablo-11’de ihracat rakamlarının teknolojik gruplamaya göre dağılımı yer almaktadır. Teknoloji düzeyine göre bakıldığında 2008-2013 yılları arasında düşük teknoloji sektöründe ihracat pay artışı görülmekle beraber diğer sektörlerde düşüşler görülmektedir. Özetle Türkiye’nin Avrupa Birliği ülkelerine bağlı olarak yapmış olduğu düşük ve orta teknoloji gruplarında ihracatları sürdürdüğü, ileri teknoloji grubunda ise geri kaldığı gözlemlenmektedir.

Tablo 12
Teknolojik Gruplamaya Göre İthalat Değerleri

Data Grup Adı	ISIC3 Adı	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Düşük Teknoloji Sanayii	GIDA ÜRÜNLERİ VE İÇECEK	1,168	985	1,461	2,079	1,895	1,807
	TÜTÜN ÜRÜNLERİ	89	91	84	95	118	115
	TEKSTİL ÜRÜNLERİ	1,492	1,149	1,235	1,430	1,320	1,426
	GİYİM EŞYASI	442	302	334	405	398	445
	DABAKLANMIŞ DERİ, BAVUL, EL ÇANTASI, SARACIYE VE AYAKKABI	315	199	230	302	293	354
	AĞAÇ VE MANTAR ÜRÜNLERİ (MOBİLYA HARİÇ); HASIR VB.	396	282	443	595	709	718
	ÖRÜLEREK YAPILAN MADDELER						
	KAĞIT VE KAĞIT ÜRÜNLERİ	1,788	1,557	1,929	2,178	2,113	2,218
Orta-Düşük Teknoloji Sanayii	BASIM VE YAYIM; PLAK, KASET VB.	336	292	271	326	308	321
	MOBİLYA	996	666	789	1,009	978	1,165
Düşük Teknoloji Sanayii Ara Toplamı		7,023	5,523	6,776	8,418	8,130	8,571
Orta-Düşük Teknoloji Sanayii	KOK KÖMÜRÜ, RAFİNE EDİLMİŞ PETROL ÜRÜNLERİ VE NÜKLEER YAKITLAR	3,132	2,006	2,781	5,880	7,439	6,407
	PLASTİK VE KAUÇUK ÜRÜNLERİ	2,181	1,701	2,089	2,680	2,636	2,876
	METALİK OLMAYAN DİĞER MİNERAL ÜRÜNLER	803	584	711	844	803	883
	ANA METAL SANAYİ	6,591	4,421	5,896	7,066	7,374	7,828
	METAL EŞYA SANAYİ (MAKİNE VE TEÇHİZATI HARİÇ)	2,145	1,427	1,751	2,144	2,044	2,394
Orta-Düşük Teknoloji Sanayii Ara Toplamı	DENİZ TAŞITLARI	459	576	176	73	154	253
		15,310	10,714	13,404	18,687	20,451	20,641
Orta-İleri Teknoloji Sanayii	ANA KİMYASAL MADDELER (KİMYASAL GÜBRE VE AZOTLU BİLEŞİKLER HARİÇ)	2,811	2,036	2,607	3,128	3,054	3,103
	KİMYASAL GÜBRE VE AZOTLU BİLEŞİKLER	297	241	245	321	454	289
	SENTETİK KAUÇUK VE PLASTİK HAMMADDELER	4,212	3,069	3,965	5,045	4,758	5,178
	PESTİSİT (HAŞARAT İLACI) VE DİĞER ZİRAİ-KİMYASALLAR	160	133	160	201	203	215
	BOYA, VERNİK VB.KAPLAYICI MADDELER İLE MATBAA MÜREKKEBİ VE MACUN	625	484	565	669	666	736
	SABUN, DETERJAN, TEMİZLİK , CİLALAMA MADDELERİ; PARFÜM; KOZMETİK VE TUV.MA.	770	727	871	982	964	1,052
	BAŞKA YERDE SINIFLANDIRILMAMIŞ KİMYASAL ÜRÜNLER	1,688	1,456	1,638	1,880	1,728	1,824
	SUNİ VE SENTETİK ELYAF	604	510	582	624	642	584
	BAŞKA YERDE SINIFLANDIRILMAMIŞ MAKİNE VE TEÇHİZAT	10,648	7,754	9,620	13,245	12,457	13,712
	BAŞKA YERDE SINIFLANDIRILMAMIŞ ELEKTRİKLİ MAKİNA VE CİHAZLAR	4,012	3,713	4,144	4,884	4,210	4,731
	MOTORLU KARA TAŞITI VE RÖMORKLAR	12,153	8,690	12,824	16,337	13,973	16,224
	DEMİRYOLU VE TRAMVAY LOKOMOTİFLERİ İLE VAGONLARI	182	491	481	372	239	262
	BAŞKA YERDE SINIFLANDIRILMAMIŞ ULAŞIM ARAÇLARI	39	20	27	41	41	50
Orta-İleri Teknoloji Sanayii Ara Toplamı		38,199	29,324	37,730	47,729	43,390	47,960
Yüksek Teknoloji Sanayii	TIPTA VE ECZACILIKTA KULLANILAN KİMYASAL VE BİTKİSEL KAYNAKLI ÜRÜNLER	3,398	3,082	3,354	3,244	2,880	3,107
	BÜRO, MUHASEBE VE BİLGİ İŞLEME MAKİNALARI	629	452	559	574	628	690
	RADYO, TELEVİZYON, HABERLEŞME TEÇHİZATI VE CİHAZLARI	1,894	1,873	2,145	2,138	1,500	1,158
	TIBBİ ALETLER; HASSAS OPTİK ALETLER VE SAAT	1,898	1,478	1,767	2,264	2,094	2,260
	HAVA VE UZAY TAŞITLARI	861	494	866	1,374	1,414	1,534
Yüksek Teknoloji Sanayii Ara Toplamı		8,680	7,379	8,690	9,503	8,516	8,749
		69,212	52,940	66,600	84,427	80,487	85,921

Kaynak: Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi Cilt 13 No.1, Yıl: 201491-124 B.Ali Eşiyok S:99

Tablo 12’de ise orta-ileri teknoloji grubu ithalatında diğer sektörler nazaran daha fazla pay görülmektedir. Burada ileri teknoloji sanayi grubuna motorlu kara taşıtı ve römorklar, sentetik kauçuk ve plastik hammaddeler ile başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat sektörü öne çıkmaktadır. Öte yandan orta-ileri ve orta-düşük sektörlerindeki ithalat artışı AB’den yapılan diğer ürünlerin toplam ithalatından daha yüksek gerçekleşmiştir.

Sonuç olarak Türkiye’nin ihracat ürünleri genelde gelir ve fiyat esnekliği düşük ürünlerdir. Teknolojisi ise sanayileşmesini tamamlayan ülkelerden epeyce geridedir. Dış ticaret açıklarını kısa vadede kapatmak için geriye reel devalüasyon kalır ki o da Türkiye açısından önemli bir gelir katkısı sağlamamakta aksine yabancı ülkelere gelir transferi anlamına gelmektedir. Bu çerçevede geriye sadece Ar-Ge çalışmalarının GSYİH’ye oranını arttırmak ya da G.Kore örneğinde olduğu gibi eğitime önem vererek geçerli bir sistem oluşturma metodu ile orta ve uzun vade de dış ticaret açığının kapatılması hedeflenmelidir.

3.1.2.3. Yatırımları Özendirme ve Sermaye Etkisi

Birlik içi ticaretin serbestleşmesiyle sahip olunan pazarların gelişmesi birlik içi sermayenin verimli ve karlı olan üye ülkelere geçişini sağlarken bir yandan da birlik dışındaki sermayenin birlik içine katılmasına sebep olur. Bu sayede de birlik içi yatırım artışı gözlemlenir.

Aynı şekilde kaynak etkinliğindeki büyüme tasarrufu ve yatırımları arttırmasının yanında yatırımlar olduğu sürece tarifelerin ve kotaların yükseltilmemesi konusunda güven ortamı sağlanarak karlılık artırılmaya çalışılmaktadır. Böylece şirketlere güven aşılanarak üretimin etkinliğinin yükselmesine, piyasa hacminin genişleyerek sermaye yatırımlarının birlik içine çekilmesine yardımcı olunur. GB oluşumu, üçüncü ülkelerin OGT'den kaçınmak istemeleri sebebiyle bölge içindeki yatırımların artmasını sağlamaktadır. Öte yandan entegrasyonun getirmiş olduğu gelir artışı da tasarrufu artıracak gibi toplam yatırımların gelir içindeki payını bir hayli yükseltecektir.

Tablo 13
2007-2016 Yılları Arası Türkiye'ye Gelen
Doğrudan Sermaye Yatırımları (Milyon \$)

Yıllar	AB	ABD	Asya	Ortadoğu	Türkiye DYY	
					Girişi	AB Payı (%)
2007	12,974	4,212	1,405	608	22,000	59
2008	11,368	868	2,345	2,184	19,800	58
2009	5,248	260	673	361	8,500	62
2010	4,939	323	928	373	9,000	55
2011	12,588	1,403	2,055	1,558	16,100	78
2012	7,925	393	2,337	1,593	13,200	60
2013	6,400	326	2,899	2,286	12,400	51
2014	6,571	325	1,946	1,407	12,500	53
2015	9,257	1,619	451	1,586	12,070	77
2016	5,144	390	329	1,025	6,850	65

Kaynak: TCMB EVDS verileri, Erişim tarihi: 21.04.2018

Tablodan da görüleceği üzere AB'nin Türkiye yatırımlarındaki payı göz ardı edilemeyecek derecede önem taşımaktadır. Ancak 2008 ve 2011 yılları sonrası dünya genelinde ekonomik sıkıntıların ve krizlerin oluşması Türkiye'yi de olumsuz etkilemiştir. Fakat buradaki olumsuzluğu diğer ülkelere yönelerek kapatan Türk ekonomisi son dönemde yatırımlardaki belirsiz ortam ve rekabet ortamındaki istikrarsızlık sebebiyle geriye düşeceği tahmin edilmektedir.

SONUÇ

Avrupa Birliği Türkiye için en önemli ekonomik partnerlerin başını çekmektedir. Özellikle ekonomik açıdan karşılıklı iki tarafın göstermiş oldukları bağlılık çerçevesinde Türkiye'nin AB'ye bağımlılığı daha hat safhada gözükmektedir. Türkiye'nin refah seviyesini arttırmak için uygulamaya almış olduğu bu anlaşma uzun soluklu dönemde negatif etki ettiği ve ticaret etkisine de alınan kararlar doğrultusunda Türkiye aleyhine sonuçlar doğurduğu anlaşılmaktadır.

AB'ye üye olmadan gerçekleşen bu anlaşma ilk zamanlar Türkiye'nin ticari gelişimine olumlu etkiler yaratmış olsa da AB'nin üçüncü ülkelerle yapmış olduğu serbest ticaret anlaşmaları doğrultusunda Türkiye'yi karar alma mekanizmasının dışında bırakması Türkiye'ye aksi yönde hareket ettiğini göstermektedir.

Bir diğer açıdan Türkiye'nin Gümrük Birliği'nden çıkışı durumunu ele aldığımızda ise mali açıdan ithalat-ihracat seviyelerini oldukça etkileyecektir çünkü Gümrük Birliği'ndeki vergi düzeyleri ve anlaşmalar Türkiye açısından geçersiz sayılacaktır. Öte yandan bu olayın yaşanması halinde AB'nin ve hatta diğer Avrupa ülkelerinin de ticari ve mali açıdan süreçleri olumsuz etkilenecektir. Çünkü GB Türkiye'nin AB'ye katılmasındaki ilk adımdır ve AB'nin sırf bu yüzden Türkiye gibi gelişmişlik düzeyi ve ekonomik bakımından AB bünyesindeki lokomotif ülkeler dışında birçok ülkeden ileri düzeyde güçlü bir yapıya sahip olan bir ülkeyi kaybetmesi ticari başarısızlık olarak gözükebilecektir. Her ne kadar üyeliği uzun süredir bekleyen Türkiye'nin AB yerine bir başka seçenek geliştirememesi veya doğu ülkelerine geçişinde gecikme yaşaması ticarete çeşitlendirmeyi olumsuz yönde etkilemiştir.

Elde edilen istatistiki verilere göre Türkiye'nin sektör bazlı gelişimi üzerinde Avrupa Birliği'nin etkisi görülmektedir. Ayrıca AB ülkelerinden ithal edilen kaliteli ürünler Türkiye'deki iç piyasadan daha düşük fiyatlar karşılığında temin edilmiştir. Bu sayede her iki tarafın karşılıklı olarak kriz dönemleri hariç tutulduğu zaman güçlü bir ilişki içerisinde oldukları gözlemlenmiştir.

Bunların yanında, AB'nin üçüncü ülkelerle yapmış olduğu STA'lar ile birlikte Türkiye GB'den kısmen zarar görmeye başlamıştır. Avrupa Birliği; Çin, Hindistan, G.Kore gibi ülkelerle ikili anlaşmalar yaparak serbest ticaret anlaşmalarındaki gelişimi sürdürdüğü esnada Türkiye ise GB zorunluluğundan ötürü bu anlaşmalara dahil olamamıştır. Hatta bu ülkeler AB ile imzaladıkları STA'lar sonrasında AB üzerinden gümrüksüz olarak mallarını Türkiye'ye ihraç etmeye başlanmış, Türkiye'den bu ülkelere ihraç edilen mallarda ise ülkemiz yüksek gümrük vergilerine maruz kalmıştır.

GB'nin dolaysız yabancı sermaye yaratma konusunda olan beklentileri de karşılayamaması ve ithalatın ihracattan fazla artış göstermesi nedeniyle dış ticaret açığındaki payının yüksek olması sonucunun elde edilmesiyle GB'nin etkileri fazlasıyla olumsuz olmuştur.

Sektörlere bakıldığında ise, 1996-2000 yıllarında tekstil, matbaa gibi daha düşük teknoloji içeren ürünler ön plandayken; 2005 yılı itibariyle Gümrük Birliği'nde otomobil, makine, beyaz eşya gibi sektörler AB pazarında üstün performans göstermiştir. Özellikle rekabete dayalı sistemde kalitenin artırılması hususunda Türk üreticiler AB'de başarılı olmuşlardır. Ancak bu etkinin 2008 Avrupa krizi ile beraber giderek azalması ve AB ülkelerinin ekonomik çöküntüye girmesi sebebiyle Türkiye'nin ticaretini de olumsuz etkilemiştir. Bu doğrultuda büyük ölçekte Türkiye ticari potansiyelini net olarak gösterememiştir. 2013 yılı ve sonrasındaki kısımda ise ticari toparlanmaları gözükmese de döviz kuru, ekonomik konjonktür de yaşanan belirsizlikler ile beraber Türkiye'nin dış ticaret açığı gittikçe yükselmiştir. Burada yapılması gereken ise tekrardan anlaşma kurallarını güncellemek ki bu oldukça zor gözükmemekte bir diğer seçenek ise yerli üreticilere destek, teşvik ortamı ile kısmen de olsa dış ticarete denge sağlanmalıdır.

Türkiye için GB'nin sağladığı avantajlar satın alma gücü yüksek büyük bir piyasaya dahil olması ve bunların ihracat ve yatırımları artırması, teknolojik gelişmenin hızlanmasını ve doğrudan yabancı sermaye girişlerini artırması olarak belirlenmiştir. Genel olarak 2016 yılına baktığımızda DYY payı % 65 civarında olduğu, orta düzeyde teknoloji grubunda ilerleme sağlandığı ancak ileri teknolojide beklenen başarının sağlanamadığı, özellikle yatırımlarda artış olsa da bunun ihracatı ithalat karşısında yakalayamaması ile aleyhte sonuçlar verdiği anlaşılmaktadır. Siyasi boyutta ise tam üyeliği olmayan Türkiye'nin AB karar alma mekanizmasında yer almaması ekonomik ve siyasal bağımsızlık adı altında çelişki yaratmaktadır. Olumsuz etkiler içerisinde bu olmakla beraber Avrupa ile edilen rekabetin bir takım endüstrileri olumsuz etkilediğidir. Tarımcılıkta ithalatın ihracattan fazla olması aynı şekilde imalat sektöründe de bu etkilerin görülmesi Türkiye'nin geri kalmasına neden olmuştur. İthalatın bu denli yüksek oluşunun büyük kısmını enerji sektörü oluştursa da geri kalan endüstrilerin yavaştan ithalat değerlerini aşağı çekmeleri ve teknolojik gelişmelerini Avrupa rekabetine uydurarak devam etmeleri sorumluluktan öte zorunluluk haline gelmiştir.

Sonuç olarak Türkiye- AB dış ticareti Gümrük Birliği çerçevesinde değerlendirildiğinde mevcut haliyle olumsuz etkilerinin daha fazla görüldüğü gözlemlenmiştir. İlgili hususta orta ve uzun dönemde avantajlı hale gelebilmemiz için AR-GE yatırımların GSYİH içindeki oranı arttırılmalı ve G. Kore örneğinde olduğu gibi eğitime önem verilerek emek yoğun ürünlerden teknoloji yoğun ürünlere yönelim sağlanmalıdır. Ticari teşvikler hususunda daha fazla adım atarak küçük ve orta ölçekli şirketlerin dış ticaretimize daha fazla katkıda bulunması amaçlanmalıdır. Ülkemiz 2005 yılı itibarıyla otomotiv, beyaz eşya, makine gibi sektörlerde AB pazarında üstün performans göstermiştir. Türkiye avantajlı olduğu bu noktada yoğunlaşmalı, ilgili sektörlerdeki yatırımlarını arttırarak ispat etmiş olduğu kalitesini daha da ilerletmeli ve ilgili alanlarda AB'de söz sahibi olmalıdır. Ayrıca zor da olsa GB mevcut koşullarının güncellenmesi için gerekli adımların atılması hususunda AB'ne karşı daha ısrarcı olması Türkiye'nin lehine olacaktır.

KAYNAKÇA

Makale ve Kitaplar

AKGÖNENÇ, O. (2010). ‘‘Türkiye’nin AB Stratejisi’’, Nobel Basım Yayın, Ankara, 2010, s.25.

BAHÇEKAPILI, K. (2006). ‘‘Gümrük Birliği Teorisi Ve Gbnin Türkiye Ekonomisine Etkileri’’, Marmara Üniversitesi, SBE İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006

BAKKALCI, A. (2002). ‘‘ Avrupa Birliği İle Türkiye Arasında Gerçekleştirilen Gümrük Birliğinin Kaynak Dağılımı Üzerine Etkileri’’, D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi Cilt:17 Sayı:2, Yıl:2002, Ss:39-53.

BALASSA, B. (1963). ‘‘The Theory of Economic Integration’’, 1961 B000MVQ7SQ Richard D.Irwin (1963).

BALASSA, B. (1976). ‘‘Types Of Economic Integration’’ Economic Integration Worldwide, Regional, Sectoral, (der) Fritz Machlup, Londra: The Macmillan Press Ltd.

BALKIR, C. (2010). ‘‘Uluslararası Ekonomik Bütünleşme: Kuram, Politika ve Uygulama. AB ve Dünya Örnekleri’’ İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010, s.104-126.

BERKSOY, T. ve IŞIK, A. Kadir (2006). ‘‘Avrupa Birliği Üzerine Yazılar’’, SPK Yayınları No 177, Ankara, 2006, s.17.

BOZKURT, E., ÖZCAN, M. ve KÖKTAŞ A. (2004). ‘‘Avrupa Birliği Hukuku’’, Asil Yayınları, Ankara, 2004.,s.15.

ÇAKMAK, H. (2007), ‘‘Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri’’, Ankara: Platin

DELANTY G. (2004), ‘‘Avrupa’nın İcadı’’, Çev: Hüsamettin İnaç, Adres Yayınları, Ankara, 2004 (SAYFA??).

DEMİRHAN, A. (1995). ‘‘İpek Yolu Üzerinde Ekonomik İşbirliği ’’, Avrasya Etütleri, 2, Sayı:1, 1995, s. 76.

DURA, C. (2003). Avrupa Birliği Gümrük Birliği ve Türkiye, 2.Baskı, Ankara.

ERTÜRK, E. (1993). ‘‘Ekonomik Entegrasyon Teorisi ve Türkiye’nin İçinde Bulunduğu Entegrasyonlar’’, 2. Baskı. Bursa: Ezgi Kitabevi, 1993.

ERTÜRK, E. (2006). ‘‘Uluslararası İktisadi Birleşmeler’’, 4.Baskı, Alfa Aktüel Yayınları, İstanbul.

GEHRELS, F. (1957). ‘‘Multipilers And Elasticities İn Foreign-Trade Adjustments’’ Journal of Political Economy, 65, 1 76-80.

GEHRELS, F. (1978). ‘‘Trade İmpediments,Domestic Goods And The Transfer Problem’’ Weltwirtschaftliches Archiv, 114, 418-498.

HAYKIR HOBİKOĞLU, E. (2007). ‘‘Gümrük Birliklerinin Ekonomik Etkileri Ve Türkiye Ekonomisi: Gümrük Birliği Yansımaları’’, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Sigortacılık Programı Sosyal Bilimler Dergisi 2007, (1), 65-82.

İNCEKARA, A. (1995). ‘‘Globalleşme ve Bölgeselleşme Sürecinde NAFTA ve Etkileri’’, İTO Yayınları, Yay.No:1995-14, İstanbul, 1995.

İSAYEV, E. (2013). ‘‘Bölgesel Entegrasyonların Başarı Durumu Yönünden AB`nin Değerlendirilmesi’’ Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi 2(2): 193-222 2013.

İYİBOZKURT, E. (1995). Uluslararası İktisat, 3.Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa.

KARA, Ş. (1996). ‘‘Ekonomik Entegrasyon Teorisi’’, İstanbul

KARAMAN, F. (2006). ‘‘Türkiye`nin Avrupa Birliği İle Gümrük Birliği`nin Statik Etkileri’’, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi Haziran 2006.

KARLUK, R. (1990). ‘‘Uluslararası Ekonomik Kuruluş ve Birleşmeler’’, Eskişehir: Bilim Teknik Yayınevi, 1990, s. 317.

KÜÇÜKAHMETOĞLU, O. (2000).’’ Gümrük Birliği’’ İstanbul, 2000.

KÜÇÜKAHMETOĞLU, O. (2005). "Reel Entegrasyon Teorisi, Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Bir Yaklaşım", Osman Küçükahmetoğlu, Hamza Çeştepe ve Şevket Tüylüoğlu (drl.) , Ankara: Ekin Kitabevi, 2005, s. 51.

LIPSEY, R. (1957). "The Theory Of Customs Unions: Trade Diversion And Welfare", *Economica*, February, P.40.

MEADE, J.E. (1955). "The Theory of Customs Union", North Holland, Publishing Company, Amsterdam.

MEADE, J.E. (1961). "A Neo-Classical Theory of Economic Growth", 1961 Oxford University Press New York.

MICHAELY, M. (1965). "On Customs Unions And The Gains From Trade" *Economic Journal*, September 1965. Pp 577-583.

MICHAELY, M. (1975). "The Assumptions Of Jacob Viner's Theory Of Customs Unions" *Journal Of International Economics*, Forthcoming, 1975.

MUJEZİNOVIÇ, M. (2006). "Avrupa Birliği`nde Ekonomik Entegrasyon Aşamaları ve Üye Ülkelerin Dış Ticaretine Etkisi", Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.

SEİYDOĞLU, H. (2003). "Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulamaları", Geliştirilmiş 15.Baskı Güzem Can Yayınları No:20 İstanbul.

SEYİDOĞLU, H. (2001). "Uluslararası İktisat: Teori Politika ve Uygulama", 14.Baskı, Güzem Yayınları, İstanbul.

SEYİDOĞLU, H. (2009). ‘‘Uluslararası İktisat’’, Kurtiş Matbaası, Güzem Can Yayınları
No: 24, 17. Baskı, İstanbul.

ŞANLI, B. (2004). ‘‘Küreselleşme Ve Ekonomik Entegrasyonlar’’ Doğu Anadolu
Bölgesi Araştırmaları; İstanbul Üniversitesi, Sayfa: 160-166.

TATOĞLU, E. (2006). ‘Avrupa Birliğinin Tarihsel Gelişimi’’ Ankara Üniversitesi, Türk
İnkılap Tarihi Enstitüsü (1951- 1995) Ankara- 2006.

TEKELİ, İ. ve SELİM, İ. (1993). ‘‘Türkiye ve AT’’, Ankara: Ümit Yayınları. 1993

UYAR, S. (2001). ‘‘Gümrük Birliğinin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri’’, Dış
Ticaret Dergisi, Sayı: 20, 163-186, (2001).

VINER, J. (1950). ‘‘The Customs Union Issue’’, Washington, D.C: Carnegie Endowment
For International Peace.

YALÇINKAYA M.H., 1997. Avrupa Birliği ve Gümrük Birliği Sürecinde Türk
Sanayinin Rekabet Gücü, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Celal Bayar Üniversitesi
İ.İ.B.F. Yayınları, 3, Manisa, Türkiye Yayınları.

YILDIRIM, E. ve DURA, C. (2007). ‘‘Gümrük Birliğinin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki
Etkileri Konusundaki Literatüre Bir Bakış’’, Erciyes Üniversitesi İktisadi Ve İdari
Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 28, Ocak-Haziran 2007, Ss. 141-177.

YİĞİT, M. (2002). ‘‘Ekonomik Entegrasyon’’, Ankara, Beta Yayınları, 2002.

İnternet Siteleri

TC. Avrupa Birliği Bakanlığı, Resmi Sitesi, <https://www.ab.gov.tr/105.html> - Erişim Tarihi: 04.04.2018

Avrupa Birliği Resmi Sitesi, <https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/europe-day/schuman-declaration> - Erişim Tarihi: 19.03.2018

Dünya Bankası Veritabanı Sitesi, <https://data.worldbank.org> – Erişim Tarihi 15.05.2018

EUROSTAT, Avrupa İstatistik Kurumu, ec.europa.eu/eurosta – Erişim Tarihi: 15.05.2018

TCMB, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Veri Sitesi, evds.tcmb.gov.tr/ - Erişim Tarihi: 21.05.2018

TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu Resmi Sitesi, www.tuik.gov.tr/ - Erişim Tarihi: 22.05.2018

ÖZGEÇMİŞ

09.03.1989 tarihinde Sakarya Erenlerde doğan Yavuz Koç, ilk, orta ve lise öğrenimini Sakarya'da tamamladı. Üniversite eğitimini Afyon Kocatepe Üniversitesi Uluslararası Ticaret ve Finansman bölümünde 2008-2013 eğitim öğretim yılları arasında tamamladı. Halen Mir Solar Enerji şirketinde Finans Müdürü olarak görev yapmaktadır.